

1982/83:99**Onsdagen den 16 mars em.**

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

12 § Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts. från prot. 98)

Anf. 43 STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) replik:

Herr talman! I den tidigare diskussionen gjorde jag gällande att socialdemokraterna under sin oppositionstid inte alltid så helhjärtat har försvarat frihandeln som de numera tacknämligt gör. Herr Hellström sade då att det inte var en riktig beskrivning av förhållandena. Möjligen hade man, enligt herr Hellström, från socialdemokratisk sida någon gång vänt sig mot överdrivna frihandelsmarkeringar från borgerliga företrädare. Jag tror inte att herr Hellströms minnesbild här är riktigt korrekt. Vi kan se på det förslag om att vi skulle införa ett tämligen långtgående system med importdepositioner som socialdemokraterna förde fram under en period. Det var inget annat än ett ganska protektionistiskt förslag. Men det finns egentligen ingen anledning att gräla om detta, för det är bra att socialdemokraterna nu, i ansvarig ställning, i dessa avseenden bedriver en i princip riktig linje.

Herr Hellström var förtjust över att han har träffat på folk ute i näringslivet som han tyckte hade en mera positiv syn på effekterna av den devalvering som har genomförts än vad en del företrädare för oppositionen här i riksdagen har. Det är bra om herr Hellström träffar företagare som på allt sätt vill anstränga sig för att ta vara på de möjligheter som här finns – det är alldeles utmärkt. Jag hade naturligtvis inte någon invändning på den punkten. Vad jag, och kanske en del andra, har sagt är att det inte räcker med en devalvering. Man måste vidta en serie kompletterande åtgärder för att inte de fördelar som en del näringslivsföreträdare går omkring och gläder sig åt alldeles skall försvinna. Det var detta som jag underströk i mitt anförande. Det är mycket beklagligt om inte personer i herr Hellströms ställning har detta helt klart för sig. Om han inte tror på vad t. ex. jag säger eller vad en del ekonomer i detta sammanhang har påpekat, kan han studera det TT-uttalande som riksbankschefen Bengt Dennis gjorde under weekenden. Det

Onsdagen den
16 mars 1983

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

är en stark markering av att de positiva effekterna av den svenska devalveringen, liksom varit fallet vid så många andra devalveringar i den ekonomiska historien, alldeles kan försvinna om man inte vidtar ett antal kompletterande åtgärder. Det var dessa åtgärder som jag uppehöll mig vid.

En speciell fråga som jag tog upp gällde de aktieemissioner som vissa nordiska företag har fått göra som ett led i samarbetssträvandena mellan de nordiska länderna. Herr Hellström förstod inte alls vad jag sade, utan konstaterade att de finska företagen Nokia och Wärtsilä har fått dessa tillstånd och att det var bra. Får jag då tolka herr Hellström på det viset att detta system skall finnas kvar på de villkor som nu har gällt och under vilka Wärtsilä, Nokia och en del andra företag har fått emittera aktier? Är det herr Hellströms mening? Det borde vara det mot bakgrund av de uttalanden om betydelsen av Norden som en hemmamarknad som fanns i regeringsdeklarationen.

Anf. 44 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Det var många vackra ord om frihandels värde både i den handelspolitiska deklarationen och i statsrådet Hellströms senaste inlägg. Det är alltid lätt att säga tulipanaros, men det gäller också att i praktisk politik leva upp till talet om frihandels betydelse.

Mats Hellström lade sedan till att länderna alltid måste kunna skydda sig mot åtgärder som strider mot regelsystemet. Det är klart att jag kan förstå om man från svensk sida kritiserar de bilaterala arrangemang som finns mellan Japan och USA och kanske också EG när det gäller exporten av bilar. De riskerar ju att lämna en marknad som Sverige vidöppen för penetration. Men man kan inte föra den omvända argumentationen när det gäller tillförseln av tekoprodukter till Sverige. Om man ytterligare vill skärpa restriktionerna och minska införseln av tekoprodukter till Sverige, får det nämligen konsekvenser i andra länder. Jag tycker att regeringens ståndpunkt när det gäller de bilaterala avtalen i fråga om bilar och verktygsmaskiner är riktig, men jag tycker att konsekvensen kräver att man avvisar ytterligare restriktioner på tekoområdet. De går inte att motivera med att man just på tekoområdet skall skydda just Sverige. Man kan inte kritisera USA och Japan för bilaterala arrangemang, t. ex. i fråga om bilar, och hävda att dessa arrangemang skapar problem för andra marknader, och samtidigt förorda specialarrangemang för tekoimport till Sverige – specialarrangemang som, om de inte fullföljs av andra länder, ju innebär att dessa länders marknader ligger öppna. Det krävs en viss konsekvens i den här debatten.

Sedan sade statsrådet Hellström att det var viktigt att främja exporten. Jag delar självfallet den uppfattningen; det sade jag också i mitt huvudanförande. Men det gäller även här att följa upp utvecklingen. Det är inte bara fråga om prismässiga fördelar utan också om resurser för att skapa ökade kunskaper om främmande marknader. Man får se till att underlätta för företagen att komma in på nya marknader och att kanske skapa bättre kunskaper och mer av exportutbildning i olika utbildningar.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp mitt påpekande om att vi förra året hade en särskild handelspolitisk debatt. Poängen var inte hur många talare som deltog i den debatten utan att en fristående handelspolitisk debatt ledde till större uppmärksamhet. Debatten fick ett klart genomslag i massmedia, och jag tror att de handelspolitiska frågorna är så viktiga och komplicerade att de behöver det stöd som en uppmärksamhet i massmedia genom en handelspolitisk debatt medför.

Anf. 45 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ett av de mer säregna argument för ökad export som jag har hört anförde Mats Hellström tidigare, när han sade att det inte finns några svenska apelsiner. Det visar kanske att Mats Hellström inte riktigt har tagit frågeställningen på allvar. Apelsinerna tycker jag att vi kan låta rulla omkring i utrikesdepartementets korridorer. Om vi i stället hade talat om traktorer eller traverser eller huruvida datoriseringen i Sverige skall gå efter svenska eller amerikanska koncept, hade vi talat om vad frågeställningen egentligen handlar om.

Mats Hellström säger att den inre marknaden förvisso är betydelsefull. Där ger han mig till hälften rätt. Men min motfråga blir genast: Varför försöker ni då prioritera exporten på den inre marknads bekostnad? Det är ju vad ni gör när ni försöker få hela löntagarkollektivet att sänka sin reallön. Det minskar ju oundvikligen köpkraften på den inre marknaden. Kan det inte i själva verket förhålla sig så – det är den fråga jag ställer till Mats Hellström – att en stark och växande inre marknad är en förutsättning för en stark och växande export och att det finns ett positivt, inte ett negativt, samband mellan dessa två?

Vi måste naturligtvis importera olja, säger Mats Hellström. Ja, men hur mycket, på vilket sätt och till vilka priser beror ju på huruvida vi organiserar våra handelsförbindelser på det sättet att vi är beroende av de stora internationella oljebolagen, eller huruvida vi söker andra former för handeln. Detta beror också på vilken industristruktur man håller fast vid eller befrämjar. Den industristruktur vars företrädare ville föra fram kärnkraften och ha en ökad användning av el svarar ju också för en mycket stor del av det abnormala oljeberoendet. Kärnkraft och olja och en specifik typ av industristruktur går ju hand i hand. Också där finns möjlighet att välja hur stort beroende man vill ha – det kommer nämligen an på vilken strukturpolitik man för.

Poängen i det som jag försöker säga är att det inte handlar om frihandel eller protektionism utan om vilket slags frihandel och vilket slags protektionism man vill ha. Det kan nämligen vara bra med en måttfull och sund protektionism dels för länder som håller på att utveckla sin industrialisering, länder som blivit fattigare och mer nedtryckta genom det nuvarande handelssystemet, dels för små länder, små öppna ekonomier som hotas av att bli vad som brukar kallas bananrepubliker. Det är därför de här oreflekterade och klasslösa bekännelserna till frihandelsteorin är felaktiga. De hindrar en nyanserad och saklig diskussion om vad det egentligen handlar

om. Det finns nämligen vid sidan av den nationalekonomiska traditionen, representerad av Adam Smith och alla hans eftersägare i massmedia, bland Olivecronor och Söderströmar samt förment opartiska professorer som de plockar fram och låter dominera i TV-debatten, också en tradition företrädd av Friedrich List, Gunnar Myrdal och Andre Gunder Frank, som ser helt annorlunda på dessa ting.

Anf. 46 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag sade, Jörn Svensson, att jag avstod från att följa det dåliga rådet att tala om svenskproducerade apelsiner. Det dåliga rådet kom f. ö. inte från utrikesdepartementet utan, som sig bör, från jordbruksdepartementet. Men det seriösa argumentet kvarstår, och det har inte heller Jörn Svensson i sin nya, inre dialog kring frihandeln kunnat undanröja.

Som ett litet land kommer vi alltid att vara importberoende. Det är sedan riktigt att teknologifrågorna är oerhört viktiga för oss. Självständighet i teknologin är nödvändig. Vad vi diskuterar är inte en total frihandel eller protektionism. Det viktiga för oss är att hantera marginalerna på ett riktigt sätt.

De stora och starka länderna vill lyfta undan teknologin från frihandeln. Såsom framgår i vår handelsdeklaration arbetar vi efter vår lilla förmåga – för vi är små. Jörn Svensson – för att få in så mycket som möjligt av teknologi i de regelsystem där vi kan handla och ta del av teknologitvecklingen. De stora starka länderna däremot vill med sin styrka – tillbaka till de materiella förhållandena, Jörn Svensson – förbehålla sig rätten att själva bestämma och ställa villkor. De vill få ut teknologin från de regelsystem där vi efter förmåga vill få in den.

Det är sannerligen inte genom att höja den redan alltför snabbt ökande och på utländska lån baserade konsumtionen i Sverige som vi skall stärka den svenska ekonomin. Den uppfattningen har vpk inte företrätt tidigare. När vi i höstens finansdebatt diskuterade hur Sverige skulle ta sig ur krisen, företrädde vpk i finansutskottet en helt annan linje än den Jörn Svensson nu pläderar för. Vpk-linjen i utskottet överensstämde väsentligt mer med det sätt på vilket vi menar att Sverige måste ta sig ur krisen. I stället för att öka konsumtionen måste vi öka sparandet och kapitalet samt utveckla våra investeringar.

För att gå tillbaka till höstens debatt, herr Burenstam Linder, så sade också vi socialdemokrater, även jag själv, att devalveringen i sig inte räcker som en politisk åtgärd. Vad frågan gäller är hur devalveringen skall följas upp för att den skall bli verkningsfull. Där har vi föreslagit att pengar skall föras över från spekulation till produktiva industriinvesteringar. Vi har också utgått från en avtalsuppgörelse präglad av måttfullhet och räknat med en kostnadsutveckling som på lång sikt skall ta oss ur den ekonomiska krisen.

Herr Burenstam Linder ironiserar över att regeringen icke skulle följa upp sina deklamationer från i höstas i vad gäller de statliga subventionerna. Men den nuvarande regeringen är faktiskt den första på ganska länge i detta land

som har börjat dra ned de statliga subventionerna till industrin. Har herr Burenstam Linder glömt att det var hans egen regering som kraftigt ökade de statliga subventionerna till industrin? Det var en våldsamt rullning. Hans egen "record" på detta område är inte precis kontraktiv, utan tvärtom. Expansionen skedde under er tid i regeringsställning. Jag vill inte förneka att också vi, om vi hade befunnit oss i regeringsställning då, skulle ha haft stora bekymmer med denna expansion. Men det var sannerligen inte så att de borgerliga regeringarna lyckades minska subventionerna till näringslivet.

Nu har vi socialdemokrater börjat minska dessa subventioner, och då uttalar sig herr Burenstam Linder på det klassiska sättet: Ja visst, men varför börjar ni med att minska just räntesubventionerna på exportkrediter? Men i nästa andetag fördömer han administrativ prissättning och hyllar marknadsprismekanismerna. Men vad är detta osunda system med exportkrediträntesubventionering annat än ett administrativt prissystem, som skadar sunda ekonomiska förhållanden i de olika länderna, herr Burenstam Linder? Vad regeringen tvärtom vill göra är att stärka det som är ekonomiskt sunt och riktigt och som behöver stärkas i exportkreditgivningen, nämligen garanti-sidan. Regeringens proposition innebär ju att garantierna förstärks, medan man däremot börjar dra ned på en del av räntesubventionerna.

Björn Molin fortsatte på den här litet småsura – jag skall inte överdriva – linjen att det går så dåligt nu och att devalveringen inte fungerar. Jag fick för mig att Björn Molin inte riktigt höll isär volymeffekter och löpande priser i sin redovisning av förhållandena för handeln. Det har gått bättre än vad Björn Molin sagt. Handelsbalansen var i januari-februari plus 200, medan den var minus 530 för ett år sedan. Säkerligen finns här – och det gäller förhoppningsvis även i framtiden – effekter av sänkta oljepriser och liknande. Företagen har alldeles uppenbart tagit marknadsandelar på exporten, vilket vi var inne på tidigare. Den ekonomiska utvecklingen i ljuset av devalveringen har hittills varit bättre än vad pessimisterna och de borgerliga partierna angav i höstas och bättre än vad Björn Molin angav före middagspausen.

Sedan tar Björn Molin frågan om våra begränsningar inom frihandelsramen och fortsätter att angripa våra tekobegränsningar, som ju sker inom ramen för de regelsystem som finns på frihandelsområdet. Såväl MFA som GATT:s artikel 19 – skyddsklausulen – är ju regelsystem som möjliggör den här typen av system som både MFA och globalkontingenter innebär.

Björn Molin nämner inte alls grundproblemet. Han framställer oss som särskilt restriktiva. I själva verket är det ju så att Sverige är det land i världen som importerar mest kläder från u-länderna per person. Vår extrema öppenhet har också lett till att vår produktionskapacitet är nere i 20 %. Den saken får vi diskutera senare när tekopropositionen skall behandlas. Ett land som USA däremot har 80 % självförsörjning. De restriktioner som Björn Molin så hårt angriper i sitt överdrivna nit beror ju på att vi på den punkten är mer öppna än andra länder. Vi har en högre konsumtion av kläder från u-länderna än vad andra länder har. Det vi gör ligger helt inom ramen för det internationella regelsystemet, medan de stora och starka, som t. ex. USA –

vad jag nu säger kan gälla både Björn Molin och Jörn Svensson – utnyttjar regelsystemet på ett annat sätt och har dessutom procedurer som går utanför regelsystemet.

Ett typexempel som är aktuellt gäller stålfrågorna. USA inbjöd i höstas Sverige till konsultationer enligt GATT:s subventionskod. Den bakomliggande orsaken är att den inhemska industrin i USA har anmält specialstålsimporten från Sverige för otillåten subventionering, och man gör gällande att det skulle ha skadat amerikanska tillverkare. Det är en talan som USA-myndigheterna enligt deras lagstiftning har att ta slutlig ställning till efter det att man har uttömt GATT:s tvistlösningsmaskineri, GATT:s subventionskod osv.

Vi har från svensk sida hävdad att det endast är det internationella regelsystemet i GATT som är tillämpligt på handelsförhållandena mellan Sverige och USA. Enligt GATT-reglerna krävs det att det föreligger ett klart orsakssamband mellan i det här fallet å ena sidan den påstått subventionerade importen och å andra sidan den skada som uppstått för den inhemska industrin. Vi menar bestämt att USA icke har kunnat påvisa förekomsten av något sådant samband. Det är inte importen från Sverige som orsakat de amerikanska problemen. USA har trots våra föreställningar och krav på bevisföring icke kunnat bevisa någon skada i enlighet med GATT:s regler. Orsakerna torde i stället framför allt vara att hänföra dels till den världsomspännande konjunkturavmattningen, dels till den bristande strukturanpassningen i den amerikanska stålindustrin. Däremot har den svenska industrin under lång tid vidtagit omfattande åtgärder för att minska tillverkningskapaciteten. Den har minskat med nära 30 % – och produktionen och sysselsättningen med vardera 25 % – under åren 1975–1981.

Samtidigt med att USA har ett subventionsmål riktat mot svensk industri, har man påbörjat en undersökning, paraliell med den andra undersökningen, om huruvida inte den avsevärda ökningen av importen från hela världen som man i USA säger sig ha iakttagit, har orsakat sådan skada att den berättigar till importlätnader för de inhemska tillverkarna. Det som kan komma fram från USA:s sida är ett förslag om importkvotering, liknande den som tillämpades 1976–1981 och som skulle drabba alla, också de svenska tillverkarna av de fem specialstålsprodukter som det nu är fråga om. Det är en process som äger rum i USA under våren.

Jag vill med detta exempel peka på vilka vidare kriterier som stora länder uppenbarligen kan tillåta sig att tillämpa och hur viktigt det är att vi från Sverige håller oss inom de ramar som GATT-systemet ger och också hävdar aktivt internationellt att detta regelsystem skall respekteras av andra.

Anf. 47 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag är fortfarande något oklar över Mats Hellströms logik. Det faktum att man måste importera apelsiner därför att sådana inte växer här är ju inget argument för att man med absolut nödvändighet måste importera traktorer eller lägga ned tillverkningen av vissa viktiga delar av maskinproduktionen här i landet. Och är verkligen Mats Hellström en så naiv

frihandelsanhängare och liberal att han tror att en nedläggning av viktiga delar av industriproduktionen, minskning av industriproduktionens mångsidighet i mindre länder, är en följd av den fria konkurrensen på världsmarknaden? Så är det ju inte. Det är i de flesta fall en följd av den centralisering och koncentration av kapitalet på det här området som sker och som gör att de stora multinationella företagen bestämmer sig för att tränga ut eller lägga ner produktion som är lokaliserad till mindre länder.

I Sverige har under 1970-talet grovt taget exportens andel av bruttonationalprodukten ökat från 29 till ungefär 32 %, mätt i s. k. reala termer. Men frågan gäller inte om vi skall ha liten handel eller stor handel – för ett land som Sverige måste ha en relativt stor handel – utan den intressanta frågan är: Är det riktigt ur landets och folkflertalets synpunkt med 25 %, med nuvarande 32 % eller med 44 %, som i Belgien? Och vad blir utfallet på den totala ekonomiska utvecklingen i landet, på graden av mångsidighet i den nationella produktionen och möjligheten att få tillväxt? Det är så frågan står.

I debatten tas det nästan som självklart att ett höjande av exportandelen är ett mål i sig. Men leder inte det just till ett skapande av bananrepublikens förhållande? Det är där som jag återigen vill ha svar på frågan: Varför ser ni en motsättning mellan stärkandet av den inre marknaden och stärkandet av exporten? Är det inte tvärtom så att det ena är en förutsättning för det andra? Och varför bekämpar ni stärkandet av den inre marknaden, försöker trycka ner köpkraften här? Det sistnämnda har f. ö. ingenting med statsfinanserna och statens upplåningsbehov att göra, som Mats Hellström tycks ha för sig. Tvärtom leder en förstärkt köpkraft här i landet till ökade skatteinkomster och därmed till minskat budgetunderskott – och det är f. ö. det enda vettiga sättet att komma ur situationen med ett budgetunderskott.

Vad jag vill ha fram är att det frihandelssystem som existerar i dag är ett hot mot större delen av världen. Det är ett hot mot folkens självbestämmanderätt, mot alla de folk som försöker sträva efter att ta sig ur socialt och ekonomiskt förtryck och de multinationella företagens dominans.

Fri handel ser annorlunda ut, och den kommer också att växa fram i ett annat system, där det råder en annan kombination mellan frihandel och protektionism, en sund och måttfull protektionism.

Anf. 48 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att det finns enighet om att vi skall försöka upprätthålla respekten för och själva följa det internationella regelsystemet på handelsområde. På tekoområdet gäller det också multifiberavtalet, som innehåller vissa regler som ger oss möjligheter att begränsa importen. Men en slutsats av det är att vi inte skall ta till globalkontingenten. Vi skall vara lika öppna i fråga om tekoprodukter som vi vill att andra länder skall vara i fråga om andra varor. Vi har ingen rätt att själva ta ut en varugrupp och säga att just i fråga om den skall vi ha särskilda restriktioner i Sverige.

När det gäller handelsbalansen påpekade jag att det 1982 blev en kraftig försämring i handelsbalansen på grund av devalveringen och att vi i år med

stor säkerhet kommer att få en betydande förbättring av handelsbalansen, men att just februarisiffran i år var något sämre än februarisiffran 1982. Nu skall man inte hänga upp sig på en månadssifфра. Det är självklart att den stora devalveringen, en klar konjunkturuppgång i Förenta staterna och starkt sjunkande oljepriser kommer att få ett genomslag på den svenska utrikeshandeln i starkt positiv riktning. Någoting annat vore ju förskräckligt.

Vi är – Jörn Svensson undantagen – ense om att en fungerande och allmänt respekterad frihandel tillsammans med en snabb teknologisk utveckling i vår industri är den säkraste vägen till ett bevarat och ökat välstånd i Sverige. Då är det inte fråga om att vi skall odla apelsiner i Kista. Det klarar inte ens vpk av. Det exemplet är alldeles irrelevant. Frågan är: Skall vi odla apelsiner i Silicon Valley! Där är de naturliga förutsättningarna de bästa i världen men man bör ändå inte göra det. Poängen är att om man har en internationell arbetsfördelning där man använder de resurser som finns på ett visst ställe på det mest kvalificerade sättet, blir det till nytta för alla. Det är det som Jörn Svensson låtsas att han inte begriper.

Anf. 49 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill påminna om att repliken gällde Mats Hellströms anförande.

Anf. 50 STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) replik:

Herr talman! Herr Hellström förklarade sig nöjd med inriktningen av den nuvarande ekonomiska politiken, såsom en uppföljning av devalveringen. Jag tror att om regeringens företrädare anser att den hittillsvarande ekonomiska politiken skulle räcka för att verkligen slå vakt om de fördelar som man tror sig kunna uppnå med devalveringen, kommer man att gå mycket obehagliga överraskningar till mötes. Att driva upp budgetunderskottet så kraftigt som man har gjort kan inte fungera, inte heller att öka den offentliga sektorn och att öka skatter m. m. *Det* är inte sättet, herr Hellström, att se till att näringslivet på sikt får möjlighet att dra fördelar av de förbättrade konkurrensförutsättningar som växelkursjusteringen i sig ger.

Så har vi frågan om subventioner och vem som gör rätt eller fel. Det är ingen hemlighet, herr talman, att moderaterna har varit motståndare till industrisubventioner. Det har vi varit även när vi suttit i regeringar. Vi har beklagligtvis, det håller jag gärna med om, varit med om en hel del olika subventionsinsatser. Men vi har faktiskt under den senaste sexårsperioden under en avsevärd del av tiden inte tillhört regeringen. Vare sig vi har varit i eller utanför regeringen har vi varit motståndare till industrisubventioner. Men hela tiden har vi kunnat konstatera att socialdemokraterna i riksdagen har varit starkt pådrivande beträffande den ena subventionen efter den andra. Det är då inte heller förvånande, herr talman, att man finner om man ser på siffrorna – trots att regeringen säger att subventionerna skall minskas – att det faktiskt inte skett någon nedgång utan snarast motsatsen.

I vad gäller själva exportkreditsubventionerna vill jag gärna säga att det bästa är att förhandla för att tillsammans med de andra länderna bli av med

dem. Men så länge de andra länderna kör med ett sådant system fordrar faktiskt likheten i konkurrensförutsättningarna att Sverige också gör det. Annars kommer vi att bidra till att slå ut den mest slagkraftiga delen av svensk industri. Det är därför jag har gjort gällande att om man skall sänka subventionsgraden – och det skall man försöka att göra – skall man börja i rätt ände och inte i fel ände, som jag menar att socialdemokraterna har gjort. Jag är övertygad om att herr Hellström och andra företrädare för regeringen på olika resor redan har märkt vad jag försökte säga i min inledning, nämligen att man i de andra länderna uppfattar det som ett dåligt skämt att komma och föreslå räntevillkor som ligger över consensus.

Får jag sedan avslutningsvis ånyo fråga herr Hellström om villkoren för nordiska företags möjligheter att emittera aktier på den svenska marknaden. Herr Hellström talade mycket vackert om Norden som hemmamarknad. Vill då herr Hellström att de regler som hittills har gällt också fortsättningsvis skall gälla, eller vill han ha några inskränkningar, så att i praktiken Wärtsilä och Nokia blir de sista företagen av det slaget?

Får vi också höra, herr talman, vad herr Hellström egentligen tycker om Kuwaits ansträngningar att köpa Gulf. Det är en stor fråga, som jag tog upp i mitt inlägg och som jag tycker att herr Hellström kunde ha kommenterat.

Anf. 51 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Vi kanske skall lämna apelsinerna och gå över till rönnbären, som ju är en genuint svensk produkt. Den del av herr Burenstam Linders anförande som handlade om subventionerna till näringslivet gav mig ett starkt intryck av att han är intresserad av den sortens bär snarare än av apelsiner.

Den här regeringen är faktiskt den första som med något så när kraftfull politik har börjat få ned de subventioner som vi tycks vara överens om icke är bra för landet ur ekonomisk synpunkt. Gösta Bohman hävdade under lång tid i regeringsställning att han hade löst ett otal olika sorters ekonomiska kriser – inte minst genom att blåsa upp den typen av subventioner som infördes under 1970-talets andra hälft och som, det medger jag gärna, också vi röstade för, även om vi ibland ville ha hårdare villkor.

Men varför nu kritisera oss för att vi som första regering börjar dra ner subventionselementen? Det sker, som herr Burenstam Linder vet, på flera områden. Det gäller den tekoproposition som förelagts riksdagen nyligen, det gäller de frågor vi har debatterat här i dag och en rad andra frågor som är upptagna i budgetpropositionen.

Den inriktningen är nödvändig efter en stor devalvering, det har regeringen helt klart sagt ifrån – och haft modet att göra i kanske större utsträckning än de regeringar som herr Burenstam Linder varit med i.

Jag vidhåller att Jörn Svensson här för någon sorts dialog med sig själv. Han anger olika alternativ men talar inte om vad han själv vill stanna för. Jörn Svensson kritiserar en politik som låg mycket nära den politik hans parti föreslog i finansutskottet och här i riksdagen i december när det gällde att

lösa den svenska krisen. De olika alternativ han har fört fram från talarstolen har alltså mycket liten anknytning till hans eget partis uppfattning om hur det svenska samhället skall ta sig ur krisen.

Så länge vi har en ekonomisk kris som innebär att omkring 15 miljarder i räntor skall ut ur landet varje år, och därvid dessutom är importberoende på ett antal områden – vilket vi torde vara överens om – är det en självklarhet att det lilla Sverige är sårbart, att vi är exportberoende. Det har vi varit sedan 1700-talet, och vi kommer att fortsätta vara det. Jag upplever det som om Jörn Svensson sprattlar litet grand i den verklighet som råder – han tycker inte om den men kan inte helt frigöra sig från den. Han har ju inte angett något alternativ. Ett alternativ skulle vara starka tullmurar – en typ av tullmurar som arbetarrörelsen i vårt land alltid har motsatt sig.

Låt oss slutligen, Björn Molin, gärna göra siffrorna än bättre. För februari 1983 noterades för första gången sedan juli 1982 ett exportöverskott för en enskild månad. Men detta räcker inte. Och jag är ingalunda nöjd – det har jag också aktat mig för att säga från talarstolen. Men det är i vart fall en mindre dyster utveckling än den som förutspåddes av de borgerliga partierna i höstas med stor emfas och stor tvärsäkerhet. Ni talade om hur devalveringen skulle misslyckas på såväl kort som lång sikt.

Men detta räcker inte, och regeringen avser att aktivera politiken kraftfullt, bl. a. den exportfrämjande politiken, som jag och mina medarbetare har ansvar för. Där har vi börjat med utredningar, som förhoppningsvis skall blomma ut i förslag till en mer aktiv politik när det gäller export av system, tjänster och annat. Det gäller också den uppföljning av politiken som görs inom andra delar av regeringskansliet. Vi vill naturligtvis föra en ekonomisk politik som ger möjlighet för svenska företag att öka sin export och möjlighet för inte minst de små företagen att ta marknadsandelar hemma. Vi vill vidare stödja teknikutvecklingen i de små företagen, stärka hemmamarknaden, stärka Norden som hemmamarknad etc. Vi vill dessutom föra en sådan politik att vi kostnadsmässigt på lång sikt också kan ta oss ur den ekonomiska krisen. Det finns ingen anledning att vara nöjd ännu; vi är bara i början av den vägen.

Att jag ser på det här arbetet med en viss optimism sammanhänger med att vi under hösten och vintern kunnat se hur stora delar av det svenska samhället är beredda att ställa upp på en politik som innebär kortsiktiga uppoffringar för att Sverige skall kunna ta sig ur den ekonomiska krisen och komma i balans. Det är också glädjande att se hur många företagare som aktivt och positivt arbetar för sin del av exportfrämjandet. De gör det med större aptit än man skulle tro när man lyssnar till de borgerliga företrädarna i den här debatten; de har väsentligen en mera pessimistisk syn än de som arbetar aktivt på fältet – i varje fall än dem som jag kommer i kontakt med.

Anf. 52 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag skall be att få återgå till nedrustningsavsnittet.

Sällan har världens militarisering tilltagit i så snabb takt som i dag.

Militärutgifterna accelererar, och beräknas i år uppgå till över 800 miljarder dollar. Den internationella vapenhandeln når ständigt nya rekordsiffror. Satsningarna på militär forskning och utveckling är större än någonsin. Antalet kärnvapen och kärnvapenbärare stiger oupphörligt. Allt detta sker samtidigt som världsekonomin befinner sig i djup kris – en kris med massiv arbetslöshet i den industrialiserade världen och hot om ekonomisk kollaps i många u-länder.

Det är en grotesk utveckling.

De två supermakterna bär det främsta ansvaret för denna utveckling. De svarar för 50 % av världens militärutgifter, 70 % av den internationella vapenexporten, 80 % av världens utgifter för militär forskning och utveckling och innehar 95 % av alla kärnvapen.

I dag kan ingen trovärdigt hävda att dessa enorma militära satsningar har lett till att vi lever i en tryggare värld.

De två supermakterna är fjättrade vid varandra likt "bältesspännarna" på omslaget till Alva Myrdals bok *Spelet om nedrustningen*. De uttrycker misstro och tvivel om motpartens fredliga avsikter. I sin fruktan att hamna i militärt underläge har de svårt att bryta sig loss ur kapprustningens onda cirkel. De tycks leva i illusionen att endast militär upprustning ger nationell säkerhet.

Vi upplever nu också något av de etablerade doktrinernas kris.

Förenta staterna och Sovjetunionen har i sina militära doktriner utgått från att de strategiska kärnvapnens främsta uppgift är att avskräcka motståndaren från anfall. Denna strategi grundas på s. k. andraslagsförmåga. Detta innebär förmågan att efter att ha utsatts även för ett omfattande kärnvapen-anfall slå tillbaka med ett kärnvapen-anfall som tillfogar motståndaren oacceptabel skada.

Det hävdas ibland att terrorbalansen – ett resultat av avskräckningsdoktrinerna – hittills har räddat världen från undergång. Detta är på intet sätt bevisat, och det kan inte bevisas. Det är en trossats, och det är en farlig trossats, därför att den legitimerar en politisk filosofi som i praktiken fört världen närmare kärnvapenkriget än någonsin tidigare.

Det är i detta sammanhang som Los Angeles-journalisten Robert Scheers bok "Bara spadarna räcker" ger en intressant inblick i, i vilka banor de ledande männen i den amerikanska administrationen i dag tänker. Bokens titel syftar på ett uttalande av en av president Reagans militära rådgivare om hur han ser på kärnvapenkriget. Budskapet är enkelt:

"Gräv ett hål, täck över det med ett par dörrar och släng sedan tre fot jord ovanpå ---. Det är jorden som gör'et ---. Bara spadarna räcker så kommer alla att klara sig."

Cynismen kan knappast uttryckas klarare.

Om beskrivningen är sann ger den en skrämmande bild av Reaganadministrationens militära strategi. Men det är absurt att tro att kärnvapenkrig kan vinnas eller begränsas. Ett sådant krig kan möjligen fungera i ett "fredligt krigsspel" där människor betar sig rationellt. Men det har inget att göra med krigets moderna realiteter. Varje konflikt med inslag av kärnvapen

kommer säkert att trappas upp till ett stort kärnvapenkrig, ett krig som skulle kunna utplåna allt på jorden. Möjligen skulle en och annan insekt eller råtta överleva, som Jonathan Schell har beskrivit det.

Avskräckningsdoktrinen skapar inte en säker och trygg värld. Vi måste därför söka nya vägar till gemensam säkerhet. En sådan säkerhet skapas tillsammans också med de krafter som upplevs som motståndare. Det kräver ett stort mått av nytänkande inom maktblocken.

Vi måste inrikta vårt arbete på att minska och på sikt avskaffa kärnvapenarsenalerna i Europa. Kärnvapen är i sig huvudmål för fiendens kärnvapenanfall. Om antalet stationerade kärnvapen minskas, blir målen och motiven för kärnvapenanfall färre. Det är därför säkerhetsfrämjande att skapa så stora kärnvapenfria områden som möjligt.

En kärnvapenfri zon i Norden skulle vara ett betydande bidrag till Europas säkerhet. En sådan zon innebär att staterna inom zonen avsvär sig möjligheten att skaffa kärnvapen och skapa oinskränkt kärnvapenfrihet, att kärnvapenstaterna garanterar att respektera zonen och att ett kontrollsystem upprättas. Inspektion och kontroll av zonstaternas åtaganden får inte vara så utformade att stormakterna därmed ges särskild insyns- och inblandningsrätt.

Ett viktigt syfte med zontanken är att i möjligaste mån avlägsna kärnvapen från Nordens närhet. Därför – och för att underlätta ett balanserat internationellt godtagande av zonen – bör uttunningszoner i anslutning till nordiska länders territorier inrättas. Främst kommer Östersjöns i fråga. För Sverige är ett kärnvapenfritt Östersjön ett starkt krav. Det bör vara möjligt att inom ramen för ett zonarrangemang uppnå kärnvapenfrihet i detta område genom åtagande från de ledande kärnvapenstaternas sida. Därmed skulle de sovjetiska kärnvapenbärande ubåtarna avlägsnas från Östersjön.

Regeringens beslutsamhet att aktivt verka för en kärnvapenfri zon i Norden är oförminskat stark.

Införandet av nya kärnvapensystem i Europa främjar inte den gemensamma säkerheten. Det leder till ökad osäkerhet. Det är inte genom nya vapensystem och ökade rustningar, utan genom åtaganden för gemensam säkerhet, som chanserna till en stabil fred främjas. Detta är också huvudtanken i den s. k. Palmekommissionens rapport.

Sverige röstade vid 1982 års generalförsamling för första gången för en resolution om icke första användning av kärnvapen. I resolutionen uttryckte församlingen sin förhoppning om att alla kärnvapenstater skulle göra sådana deklarationer.

Regeringen välkomnar de steg som har tagits i riktning mot utveckling av en politik för icke första användning av kärnvapen. En sådan politik kan leda till att kärnvapenstaterna minskar sitt beroende av kärnvapen. Dessutom är vissa typer av kärnvapen en funktion av förstaanvändningsdoktrinen. Sådana vapen skulle bli överflödiga om denna doktrin upphävs.

Ett fullständigt förbud mot kärnvapenprov, en korridor fri från slagfältsvapen i Centraleuropa och en kärnvapenfri zon i Norden är också steg på

vägen mot en icke första användning av kärnvapen.

Jag övergår nu till att kort redogöra för läget i de olika internationella nedrustningsförhandlingarna.

Sedan juni 1982 pågår de s. k. START-förhandlingarna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen i Genève om en begränsning av de strategiska kärnvapnen.

Denna fortsättning av SALT-överläggningarna är komplicerad. Det är vår uppfattning att SALT 2-överenskommelsen i allt väsentligt alltjämt står sig och att båda parter och världen i övrigt skulle ha allt att vinna på att den trädde i kraft utan dröjsmål. Parterna tycks i de pågående förhandlingarna stå långt från varandra. Sverige har inte någon direkt insyn i START-förhandlingarna. Det är därför inte helt lätt att bilda sig en bestämd uppfattning om läget och parternas verkliga avsikter. Vi anser dock att ett avtal, som grundas på SALT 2-överenskommelsen, bör innebära såväl omfattande och balanserade reduktioner av alla vapen och vapenbärare som kontroll över nya teknologier på området.

Om utgången av START-förhandlingarna i dag ter sig oviss, kan man andas viss optimism rörande de s. k. INF-förhandlingarna om de eurostrategiska kärnvapnen. Båda parter har presenterat rätt långtgående förslag. Regeringens uppfattning är att man måste finna en lösning som inte innebär ytterligare utplacering av dessa vapen i Europa utan i stället leder till en minskning av det stora antal som redan finns. Vårt grundläggande mål är att eliminera *alla* kärnvapen från Europa. Vi ser därför mindre långtgående lösningar som varande av blott interimistisk karaktär.

Denna inställning till START- och INF-förhandlingarna är helt förenlig med tanken på en frysning av kärnvapenarsenalerna på nuvarande nivå. Vi lade från svensk sida tillsammans med Mexico vid 1982 års generalförsamling fram ett sådant förslag, som antogs med bred majoritet. I resolutionen sägs att en ungefärlig balans nu råder mellan supermakterna, något som såväl SIPRI, Palmekommissionen som Institut for Strategic Studies i London tidigare slagit fast. Ett bättre utgångsläge för en frysning av kärnvapen ges knappast. Just i kväll förväntas representanthuset i den amerikanska kongressen med klar majoritet anta förslaget om frysning. De starka supermaktsmotsättningarna sätter också sin prägel på de multilaterala nedrustningsförhandlingarna. Ett exempel är läget i nedrustningskommittén i Genève, CD. Vid årets session har det varit svårare än vanligt att komma i gång med det egentliga förhandlingsarbetet.

För ett land som Sverige är det betydelsefullt att nedrustningsförhandlingar i största möjliga utsträckning förs i multilaterala organ. Där kan vi medverka och blir inte föremål för uppgörelser mellan supermakterna eller de båda militärblocken över våra huvuden, med risk för att våra egna och andra icke-paktanslutna staters legitima intressen förbises. Det är nödvändigt att ett representativt urval av stater medverkar i förhandlingsprocessen, annars föreligger risk för att de avtal som förhandlas fram inte får en universell anslutning. Vi måste därför slå vakt om det multilaterala förhandlingsorganet, där inte bara stormakterna utan också de små staterna

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

kan göra sin stämma hörd och få sina intressen beaktade.

Det är särskilt viktigt att CD snarast kan inleda reella förhandlingar om ett avtal om fullständigt förbud mot kärnvapenprov. Sverige lade fram ett avtalsutkast i denna fråga 1977. Regeringen avser senare i år lägga fram ett reviderat och mer komplett traktatutkast i provstoppsfrågan för att söka ge ett konstruktivt bidrag till lösningen av nedrustningens mest trängande fråga. Vi beklagar att Förenta staternas regering hittills inte har varit villig att inleda avtalsförhandlingar i denna fråga.

Ett avtal om fullständigt kärnvapenprovstopp skulle verksamt bidra till att hindra såväl uppkomsten av nya kärnvapenstater som en vidareutveckling av dagens kärnvapen. Ett fullständigt provstopp ingår också som ett element i det förslag till kärnvapenfrysning som FN:s generalförsamling antog i höstas.

Det finns i dag en liten ljuspunkt i nedrustningskommitténs arbete. De båda supermakterna är beredda att bedriva förhandlingar om en konvention om förbud mot kemiska vapen. Särskilt i fråga om kontrollen och omfattningen av ett sådant förbud har på senaste tiden skett ett närmande mellan supermaktarnas positioner, som ger vissa förhoppningar om framsteg i förhandlingarna. Utsikterna att nå fram till ett positivt förhandlingsresultat inom några år ter sig därför bättre än på länge.

En överenskommelse om ett totalförbud mot kemiska vapen skulle undanröja ett allvarligt militärt hot och en särskilt inhuman kategori av stridsmedel. En sådan överenskommelse skulle samtidigt ge en välbehövlig injektion av optimism i de internationella nedrustningsförhandlingarna.

Sverige föreslog vid höstens generalförsamling en internationell expertstudie om den roll som militärt utnyttjande av forskning och utveckling spelar för kapprustningen. Förslaget antogs med en överväldigande majoritet av generalförsamlingen.

Regeringen har med hänsyn till den vikt den fäster vid detta arbete beslutat att anslå en miljon kronor för att stärka de svenska förberedelserna inför denna uppgift. Medlen kommer att användas till att anlita experter för att göra vissa ingående studier på området och att upprätta en svensk referensgrupp, som skall bistå Sveriges representant i expertgruppen, SIPRI:s ordförande Rolf Björnerstedt.

Den bild jag har tecknat av de mödosamma, internationella nedrustningssträvandena rymmer en verklighet av små framsteg och betydande svårigheter. Resignation och cynism kan för en och annan kanske te sig frestande i ett sådant läge. Men vi får inte ge upp hoppet att kunna nå realistiska lösningar. "Det är inte människovärdigt att ge upp", har Alva Myrdal sagt.

Vårt arbete måste utgå från en positiv grundsyn: Kapprustningen är ingen naturlag. Den kan hejdas, om bara tillräckligt många människor engagerar sig och bjuder motstånd mot denna vettlösa tävlan mellan supermakterna om militär överlägsenhet.

Det ligger en fara i att inför varje ny tanke, inför varje nytt uppslag, inför varje nytt försök att ta ett steg in på fredens och nedrustningens väg bara se

oöverstigliga hinder; att i varje nytt nedrustningsförslag endast se en ny fälla. Det är så lätt att vi då blir vår egen misstänksamhets fånge.

Vårt hopp – och kanske det enda – är en folklig mobilisering för fred och säkerhet. Motståndet mot kärnvapen har under de senaste två åren vuxit till en folklig storm av vrede över stora delar av världen. Det är denna våg av folkliga protester från alla grupper i samhället som till slut kan tvinga politikerna att vända rustningsspiralen nedåt.

Vi måste nu inrikta vårt arbete på att främst få till stånd ett fullständigt provstoppsavtal, en frysning av de två supermakternas kärnvapenarsenaler på nuvarande nivå,

en deklaration av samtliga kärnvapenstater om ickeförsta användning av kärnvapen,

en kärnvapenfri zon i Norden,

en zon fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa,

ett fullständigt förbud mot användning av kemiska vapen samt

en successiv omställning av militär till civil produktion.

Vi vill dessutom verka för att alla stater bygger sin säkerhetspolitik på en filosofi om gemensam säkerhet i stället för på den ömsesidiga avskräckningens princip.

Den starkt växande medvetenheten om hotet mot vår existens är en mäktig drivfjäder i människors kamp för fred och framtid. De vet att det ytterst är en fråga om överlevnad. Den socialdemokratiska regeringen kommer liksom hittills inte att spara någon möda i kampen för internationell nedrustning och fred.

Anf. 53 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Freds- och nedrustningsarbetet har spelat en stor roll i dagens debatt. Ett viktigt moment i detta arbete är en aktiv opinionsbildning mot förtryck och för frihet.

Fria demokratier startar sällan krig. Rättsstater, där de mänskliga fri- och rättigheterna hålls i helgd, blir sällan angripare. De väljer att söka lösa politiska konflikter genom diskussion och inom ramen för den internationella rättsordningen.

En framsynt svensk utrikespolitik måste främja frihetens och demokratins utveckling. Den måste verka för respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna och en demokratisk samhällsutveckling i de länder med vilka Sverige samarbetar, t. ex. inom biståndspolitikens ram.

Tyvärr finns det anledning att konstatera att den socialdemokratiska regeringen saknar en genomtänkt fri- och rättighetspolitik. Man mäter med olika mått. Ibland reagerar man med skarpa protester. Det kan gälla avrättningar i Guatemala eller övergrepp i El Salvador. Men när tusentals människor terroriseras och dödas av utsända regeringstrupper i Zimbabwe väljer man att i det närmaste tåga, trots att Zimbabwe är ett programland för svenskt bistånd.

Direkt anmärkningsvärt är det faktum att frågan om de mänskliga

rättigheterna och en demokratisk samhällsutveckling icke beröres i den biståndspolitiska delen av budgetpropositionen till årets riksdag. Är det ett förbiseende så är det ett märkligt sådant. Bland de fyra målen för svenskt bistånd ingår nämligen uttryckligen målet en demokratisk samhällsutveckling.

Är det kanske i stället det sjuka samvetet som väljer att tiga inför det obehagliga faktum att demokratin och de mänskliga rättigheterna sitter trångt i många av våra programländer?

Det faktum att ländervalet under en rad av år har styrts till socialistiska enpartistater gör ju inte precis bilden ljusare. Den stora tolerans, för att inte säga flathet, som socialdemokratin visar gentemot socialistiska diktaturer, bl. a. i biståndspolitiken, föranleder frågan om socialdemokratin föredrar socialism utan demokrati framför demokrati utan socialism.

Om svensk utrikes- och biståndspolitik gynnar de utomeuropeiska länder som kallar sig socialistiska, kan den naturligtvis påräkna livliga applåder i FN:s generalförsamling, där dessa är i majoritet. Sådana applåder har lika tivelaktigt värde för oss som för världspolitiken i övrigt.

I Amnestys årsrapport för 1982 anges 121 länder som kränker de mänskliga rättigheterna. Räknar man bort de fall där kränkningarna har ringa omfattning eller består uteslutande i att dödsstraffet inte är avskaffat, blir ändå 90 länder kvar på listan. I nära 50 av dessa förekommer tortyr eller misshandel av fångar. 17 länders regeringar låter människor "försvinna" eller avlivs utan rättegång. I ett land avrättar man också barn om de deltar i opposition mot regimen. I 75 länder hålls människor under lång tid fängslade utan rättegång.

Dessa länder finns i Afrika, Amerika, Asien och Europa. Några av dem beskyddas av Förenta staterna. Ännu flera beskyddas av Sovjetunionen, som dessutom själv är ett av de länder som oftast kränker mänskliga rättigheter. Somliga understöder varandra, andra utövar sitt förtryck utan hjälp utifrån. För de förtryckta gör det knappast någon skillnad. Dessutom finns det länder, också i vår närhet, som berövats sin nationella frihet.

Övergreppen är alltså många. Hur bestämmer man när Sverige skall och inte skall reagera mot dem? Har det förekommit mindre grymheter i Etiopien än i Chile, mindre i Uganda än i Guatemala? Skall man inte vädja mot att människor som gör motstånd mot regimen döms till döden och avrättas på Cuba, när man gjort sådana vädjanden i fråga om Sydkorea? Är förtrycket mindre i Iran än i Turkiet? Är den nationella friheten mindre värd i Estland än i Namibia?

Om motiven för vårt val av fall för protester blir oklara, blir det mindre sannolikt att våra ord kan göra någon verkan. Men dessutom tar vårt lands allmänna trovärdighet skada. Det gäller särskilt, om någon kan förmoda att andra omständigheter än övergreppens svårighetsgrad har varit avgörande.

Herr talman! En urvalsprincip borde under alla förhållanden vara självklar. Om något land, som mottar svenskt bistånd av betydelse, allvarligt kränker sina medborgares mänskliga rättigheter eller andra länders natio-

nella oberoende – det finns exempel på sådant – är det en oavvislig skyldighet för våra myndigheter och vår regering att säga ifrån. Det behöver inte betyda omedelbar avveckling av de svenska åtagandena. Men tystnad är oförsvarlig i sådana fall, bl. a. därför att det i dessa sammanhang inte är helt osannolikt att någon bryr sig om vad som sägs från svensk sida.

”Alla demokratier har en skyldighet mot sig själva att främja de värden deras eget styrelseskick bygger på. Denna hållning är oförenlig med stöd till regimer som är motståndare till eller likgiltiga inför mänskliga rättigheter och social utveckling.”

Så hette det i den borgerliga trepartiregeringens utrikespolitiska deklaration våren 1981. Det är också en bra beskrivning av vilka principer som borde gälla för svensk biståndspolitik. Vi har en skyldighet både mot oss själva och mot människorna i u-länderna att med vårt bistånd försöka främja en demokratisk samhällsutveckling i u-länderna. Vårt ansvar i biståndssammanhang slutar inte vid överföring av resurser. Vi måste också ge friheten en chans.

Erfarenheten har visat att ekonomisk utveckling och demokrati hittills varit de avgörande faktorerna för att skapa ett drägligt samhälle. Ett samhälle som ger inflytande åt individen är en förutsättning för att de uppsatta utvecklingsmålen skall kunna uppfyllas. Det går inte att moraliskt eller politiskt försvara avsaknaden av demokrati i något land. U-länderna kan inte vara något undantag.

Vi måste naturligtvis i det sammanhanget se en demokratisk samhällsutveckling som en dynamisk process. Demokrati uppstår inte över en natt. Det är emellertid uppenbart att det är möjligt att avgöra, huruvida ett visst land är på väg i demokratisk riktning eller om det fjärrmar sig från målet. Inställningen till mänskliga rättigheter är ofta avgörande för en sådan bedömning.

Sverige har en lång tradition av att vilja värna om frihet, demokrati och hänsyn till de mänskliga rättigheterna. Om något land, som mottager svenskt bistånd, allvarligt kränker sina medborgares mänskliga rättigheter eller andra länders nationella oberoende, så är det en skyldighet för Sverige att reagera. Sker ingen förbättring i situationen, bör det svenska biståndet trappas ner och övergå i andra former, t. ex. rent humanitära insatser till förmån för den nödlidande befolkningen. Enskilda organisationer kan också i bl. a. sådana situationer göra en betydelsefull insats.

Herr talman! Sverige har enligt FN-stadgan åtagit sig att verka för fred och mänskliga rättigheter. Detta åtagande bör gälla även vårt biståndssamarbete.

Anf. 54 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Frågorna om fred och nedrustning är mänsklighetens ödesfrågor. Aldrig någonsin har människor varit så medvetna som i dag om krig och dess faror, om ökande kärnvapenarsenaler och vad det kan leda till av förstörelse och förintelse.

Detta är egentligen det mest hoppfulla som har hänt på senare år – den nya

medvetenheten och vad den kan leda till. Det börjar bli dags för supermakterna och alla upprustande länder att lyssna på människornas krav, och det har redan börjat. Människors envetna vilja kan i det långa loppet ingen regering gå emot.

Men vi måste bli ännu starkare – i vår kamp för fred – alla vi som arbetar i organisationer och fredsrörelser. Vi måste formulera våra krav mera konstruktivt, vi måste skaffa oss ännu mer kunskap.

En svaghet är att vi ännu inte har formulerat några samarbetslinjer för framtiden mellan det officiella freds- och nedrustningsarbetet i Sverige och det frivilliga fredsarbetet. Här måste ett samarbete komma till stånd. Vi har inte råd att undvara varandras synpunkter och stimulans i nedrustningsarbetet.

Det är också positivt att så många grupper engagerar sig mot kärnvapen: läkare, ingenjörer etc.

Det är positivt att kyrkorna både här hemma och ute i världen engagerar sig. Alla partiledare utom moderaternas har skrivit under de svenska kyrkornas fredsprop och namninsamling. Det är illavarslande att moderaterna skiljer ut sig.

Om man läser uppöppet, och det har tidigare gjorts här i kammaren i dag, finner man att det bygger på riksdagens enhälliga uttalande om en kärnvapenfri zon i Norden, och det är mycket välavvägt och balanserat. Överbefälhavaren har inte heller skrivit under. Han anser att uppöppet innebär en ensidig svensk nedrustning – det är helt fel. Det finns inte ett ord i uppöppet som kan tolkas på det viset. Det är bra att arméchefen i alla fall har skrivit under.

Fredsrörelsen har aldrig haft en så enorm uppgift och ett sådant ansvar som nu, nämligen att förhindra utplacering av ytterligare kärnvapen i Europa. Europa är redan fyllt av vapen. Nu måste det bli stopp för ytterligare utplacering. Det är en konkret arbetsuppgift för oss alla.

Vi måste understödja förhandlingarna i Genève mellan USA och Sovjetunionen om de eurostrategiska vapnen, vi måste påverka supermakterna, få dem att inse att vi inte kan acceptera ytterligare upprustning i Europa.

Pressen på USA ökar. Krav kommer från flera av de allierade länderna i Europa att USA skall lägga fram förslag vid förhandlingarna i Genève, vilka är tämligen så fastlåsta.

Förbundskansler Helmut Kohl har också ökat trycket på Reaganadministrationen att agera i Genève. Förhandlarna slutar sin förhandlingsomgång i slutet av den här månaden. Tiden rinner undan.

NATO planerar att utplacera sina medeldistansrobotar i december i år, och Sovjet har fortsatt sin utplacering av liknande vapen. Arbetet brådskar, motståndet måste skärpas.

Arbetet med en kärnvapenfri zon i Norden måste fortsätta. Först och främst måste vi i Sverige själva fortsätta debatten och komma överens om efter vilka linjer vi skall arbeta och gå vidare. Något klart och entydigt ställningstagande från svensk sida föreligger fortfarande inte efter regering-

ens alla förvirrade propåer i frågan.

Beträffande den kärnvapenfria korridoren i Centraleuropa får vi en debatt här i kammaren i övermorgon. Jag går därför inte in på denna fråga nu.

Förhandlingarna om medeldistansrobotarna i Europa får inte skymma bort de andra viktiga nedrustningsförhandlingar som är på gång. De gäller ett fullständigt provstoppsavtal, frågan om den fortgående militariseringen av rymden, de kemiska vapnen och frågan om frysning av kärnvapenarsenalerna.

I den svenska nedrustningsdelegationen och i hela det svenska nedrustningsarbetet har en av de bärande grundsatserna varit att förhindra spridning av kärnvapen. Om detta har det rått total enighet i vårt land, och det har varit en stor styrka.

Statsministern stod här i talarstolen i dag och talade med emfas om fred och försoning. Man upplevde återigen, som man tyvärr har fått göra gång på gång efter valet, det stora svalget mellan ord och handling när socialdemokraterna talar. Statsministern anser sig vara världsmästare på nedrustning, men det är snarare så att han är världsmästare i att tala – tala vackra ord som låter bra, det tycker t. o. m. jag, men som inte alltid har någon motsvarighet i verklig handling.

För vad gjorde regeringen när det gällde kärnvapenspridning? Vad gjorde regeringen när det gällde det använda kärnbränslet? Jo, regeringen beslöt att föra ut detta bränsle för upparbetning till Frankrike. Detta kan leda till att Sverige blir medansvarigt för tillverkning av nya kärnvapen. Är det detta statsministern menar när han talar om det svenska arbetet för fred och försoning?

Kommer dessa vapen till användning, innebär det att Sverige och svenskarna kan bli skyldiga till människors död och till förstörelse av natur och miljö. Det är anstötligt att regeringen försätter oss i detta dilemma. Det innebär att en av grunderna för det svenska nedrustningsarbetet raseras. Hur skall vi kunna vara trovärdiga i nedrustningsarbetet, om vi inte ens själva är beredda att fullfölja vår målsättning i praktisk handling?

Herr talman! Jag tänker nu tala om en annan sak, nämligen om det glömda folket och det glömda kriget. Då menar jag det västahariska folket och Marockos krig mot västaharierna.

Västra Sahara är det gamla Spanska Sahara. Saharierna utropade 1976 landet till republik. Landet hade redan då invaderats av marockanska trupper. En fredsrörelse hade bildats redan 1967, och 1973 bildades den nya befrielseorganisationen Frente Polisario.

Det sahariska folket är ett litet folk, men det är ett stolt folk. Det står enat i sin kamp för frihet och självbestämmande. Stora delar av befolkningen har i dag sökt trygghet på andra sidan gränsen till Algeriet, i närheten av den algeriska staden Tindouf. De lever nu i den mest ogästvänliga delen av Sahara. Där ligger deras tältläger utspridda. Här har man organiserat sitt nya samhälle, på ett utomordentligt imponerande och framsynt sätt.

Deras kamp har två ändamål – att befria Västra Sahara och att lägga grunden till ett fungerande samhälle i ett fritt land.

Så är t. ex. lägren organiserade i olika distrikt med namn efter sahariska städer, El Aaiún, Smara och Dakhla. Flyktingarna samlas och bor provinsvis för att i gemenskap kunna bygga upp ett samhälle och en organisation, som sedan skall kunna flyttas över när Västra Sahara befriats.

Man har byggt upp skolor och sjukhus på ett föredömligt sätt. Jag hade nyligen glädjen och förmånen att besöka flyktinglägren. Jag måste säga att av allt jag har sett runt om i världen är det inte mycket som så har imponerat på mig som den sahariska kampen för frihet och framtid – och den sahariska kvinnans starka medvetenhet och ansvar för kampen.

Saharierna är beroende av internationellt stöd. Framför allt Algeriet har gått in med stöd och hjälp. Sverige hjälper också med 5–6 milj. kr. Algeriet stöder också Demokratiska Sahariska Arabrepublikens krav på självständighet.

Marocko stöds i sin ockupationspolitik av USA. Jag såg USA:s medverkan i ockupationskriget – amerikanerna säljer splitterbomber till Marocko, liksom de en gång använde splitterbomber i Vietnamkriget. Trots USA:s stöd och trots sin stora överlägsenhet både numerärt och materiellt har Marocko inte lyckats besegra Polisario. Jag tror för min del att ingen någonsin kommer att kunna besegra detta folk, men genom USA:s stöd till Marocko kan konflikterna och spänningen kring Västra Sahara och dess naturrikedomar mycket väl bli den lunta som tänder en världsbrand. Och för kung Hassan i Marocko kan ett fortsatt krig mot Polisario leda till hans egen undergång – inte minst på grund av de ekonomiska försämringar med åtföljande arbetslöshet som kriget innebär för Marocko.

Västra Sahara är numera en av OAU:s medlemsnationer, och ett femtiotal nationer har erkänt republiken.

Vid den algeriske utrikesministerns besök i Stockholm fick jag tillfälle att tala några ord med honom om Polisario. Han underströk då Algeriets fortsatta stöd för Polisario, och det är självfallet livsavgörande.

I Madrid hade jag förmånen att få en timmes samtal med den då ännu inte utnämnde utrikesministern, Fernando Morau, i den socialistiska regeringen. Han framhöll att det allt överskuggande för den nya regimen är att stärka den spanska demokratin. Därefter kommer arbetet för att förhindra växande svårigheter i Nordafrika. Saharakonflikten måste lösas, sade Morau.

Jag tillstår att jag känner oro för västsa hariernas framtid. Hur länge kan kriget fortgå? Är det inte ett intresse för länderna i detta område att snart få slut på kriget? Kommer de då att köra över detta lilla folk och lösa problemen efter sina egna intressen?

Detta får bara inte ske. Västsa hariernas erkända krav på självbestämmande måste respekteras och förverkligas. Allt annat vore ett hån mot de mänskliga rättigheter som världssamfundet har lagt fast.

Sverige måste arbeta för och stödja Sahariska Demokratiska Arabrepubliken. Den behöver allt stöd som tänkas kan. Det sahariska folket får inte glömmas, det orättfärdiga kriget måste ständigt påtalas. USA:s roll måste fördömas – det strider mot principerna om de mänskliga rättigheterna att inte erkänna Västra Saharas krav på självbestämmande, dvs. krav som erkänts av

både FN och Internationella domstolen i Haag.

Centerns kvinnoförbund skall inbjuda representanter för de sahariska kvinnorna till vår jubileumsstämma i juni i år. Vi finner det angeläget och hoppas att de sahariska kvinnorna då också skall medverka och informera om sin situation på olika håll i vårt samhälle och berätta om sitt land och sitt folk.

Spanien är ju nu ett land där demokratin får starkare och starkare fäste. Detta hör onekligen till glädjeämnena i vår annars så problemtyngda värld. Spanien är ju nu aktuellt genom det förestående svenska statsbesöket där. Jag tycker att det skulle vara intressant och angeläget om vi kunde utveckla relationerna med Spanien, även om vi ligger långt ifrån varandra och tillhör olika kulturkretsar. Inte minst intressant vore det att se den spanske utrikesministern som gäst här i Sverige. Han sade att "den svenska modellen" – alliansfrihet och neutralitet – tilltalar honom mycket, även om den på grund av den spanska USA-relationen inte är möjlig att genomföra i Spanien. Vi har också i Spanien och i Sverige samma uppfattningar i nedrustningsfrågorna, och bl. a. där skulle vi säkert kunna vara varandra till stöd och hjälp.

Till sist, herr talman: Det var väl inte en alldeles riktig beskrivning som Maj Britt Theorin här gav av provstoppsförhandlingarna. Men detta är en komplicerad materia, och det är inte så lätt att komma ny in i detta arbete.

Samtal har faktiskt pågått mellan USA, Sovjet och Storbritannien för att förbereda ett provstopp, men sedan 1980 har dessa överläggningar legat nere. I följd beslöt dessutom Reagan att stoppa förhandlingarna med Sovjet och Storbritannien med motiveringen att ett totalförbud i rådande läge strider mot USA:s intresse. En annan motivering är att man i vissa kretsar inom regeringen i USA tvivlar på möjligheterna att kontrollera att ett förbud efterlevs. Detta är uppenbarligen ett svepskäl. Vi har från svensk sida visat att det är möjligt att kontrollera efterlevnaden med hjälp av seismologiska mätningar.

Anf. 55 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Det är, fru Jonäng, naturligtvis alldeles riktigt att det har pågått ett arbete med provstoppsfrågorna. Det är ju Sverige som har varit pådrivande i dessa frågor. Men jag sade också som det var – att USA tyvärr har visat sig berett att ytterligare förhålla förhandlingarna genom att på nytt deklarerat att USA ser ett fullständigt provstopp som ett långsiktigt mål inom ramen för kärnvapennedrustningarna.

Det var några andra saker som fru Jonäng sade som föranledde mig att begära ordet.

Först vill jag bara notera den gemensamma grundsyn som vi har när det gäller det oerhört viktiga folkliga engagemanget för fredsarbetet. Jag noterade också med glädje att vi i samtliga frågor är överens. Jag vill emellertid gärna – för att ytterligare klargöra det som tydligen har förbigått fru Jonäng – understryka att regeringen aktivt verkar för att förstärka det

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

folkliga arbetet för fred och nedrustning. Den växande fredsopinionen är ett uttryck för människors inneboende klokhet och förnuft, och den ökar chanserna till framgång i nedrustningsförhandlingarna.

Det är också denna syn som ligger bakom regeringens förslag om att anslå 1 miljard för information om freds- och nedrustningssträvandena. Redan i förra veckan behandlade vi detta förslag och fattade beslut här i Sveriges riksdag. Det är på socialdemokratiskt initiativ som ett arbete har inletts för att vi så småningom förhoppningsvis skall uppnå målet att 1 % av försvarskostnaderna går till aktiv upplysning för fred och nedrustning.

Vi menar också att kyrkornas namninsamling för fred och nedrustning, som nu snart går in i sin slutspurt, är en viktig manifestation, som är värd vårt fulla stöd.

Fru Jonäng hade några underliga formuleringar om att det inte fanns något klart och entydigt ställningstagande från den svenska regeringens sida när det gäller en kärnvapenfri zon. Låt mig då en gång för alla slå fast att det går bra att läsa innantill i regeringsdeklarationen. Redan i interpellationsdebatten den 22 november förra året klargjordes regeringens ståndpunkt när det gäller en kärnvapenfri zon. Låt mig, för att ingen skall missa detta, upprepa den:

Regeringen avser att fortsätta arbetet på att åstadkomma en nordisk kärnvapenfri zon. Målet är en överenskommelse mellan de nordiska länderna om gemensamma utfästelser om oinskränkt kärnvapenfrihet. Denna förenas med åtaganden av kärnvapenstater att respektera zonen och att inte använda eller hota att använda kärnvapen mot denna samt att vidta åtgärder som minskar förekomsten av kärnvapen i det nordiska området. Regeringen är givetvis medveten om att det finns ett antal svårlösta problem. Själva processen i riktning mot en nordisk kärnvapenfri zon är i sig förtroendeskapande och därmed spänningssänkande. Det är regeringens uppfattning att en nordisk zon kräver åtaganden från de stater som förfogar över kärnvapen i vårt närområde. Det är ett starkt krav att Östersjön görs kärnvapenfri. Av bl. a. folkrättsliga skäl kan man dock icke utgå från att detta hav kan ingå i zonen på samma villkor som de nordiska territorierna.

Klarare kan man inte uttrycka regeringens aktiva arbete för en nordisk kärnvapenfri zon.

Anf. 56 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Maj Britt Theorin hänvisar till debatten här i kammaren den 22 november i fjol. Jag deltog i den debatten, och då förelades oss från regeringens sida det mest oklara papper som jag någonsin i denna kammare har sett framläggas av en regering. Det är mycket bra om socialdemokraterna samlar ihop sig litet grand och försöker att inom sig få till stånd den enighet som är rätt nödvändig för att vi skall kunna skapa en större enighet mellan de olika partierna i vårt land när det gäller den här frågan.

Sedan vill jag säga att jag instämmer i att vi i mycket har en gemensam grundsyn i dessa frågor. Självfallet anser jag också att frågan om den

kärnvapenfria zonen i Norden är en av de viktigaste uppgifterna som vi har framför oss.

Jag noterar emellertid att Maj Britt Theorin inte tar upp någonting av det som jag trodde att hon möjligen skulle ta upp. Jag tänker då på det sätt på vilket den socialdemokratiska regeringen sviker, när den låter använt kärnbränsle utskeppas till Frankrike för upparbetning och därmed i praktiken medverkar till en kärnvapenspridning som det är helt groteskt för ett land och ett folk som vårt att medverka till.

Nr 99

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Anf. 57 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Det vore kanske bättre om vi ägnade oss åt att konstatera vad vi är överens om. Behovet av en kärnvapenfri zon är vi överens om. Arbetet på att aktivt driva frågan om en kärnvapenfri zon är vi överens om.

Det som har diskuterats är om det har rått olika meningar i regeringen om huruvida Östersjön kan ingå i en kärnvapenfri zon. Redan den 22 november, fru Jonäng, klargjorde regeringen det som också står i regeringsdeklarationen i dag, nämligen att man av folkrättsliga skäl inte kan utgå ifrån att detta hav kan ingå i zonen på samma villkor som de nordiska territorierna. Det hade jag sagt i en tidningsintervju. Det var inte på grund av vad jag hade sagt utan snarare på grund av det sätt på vilket framför allt ett särskilt parti valde att tolka detta uttalande som vi fick en ganska inflammerad debatt. Men redan den 22 november gjordes det helt klart här i kammaren vilken regeringens uppfattning var.

Det är, skulle jag våga hävda, på socialdemokratiskt initiativ som arbetet på en nordisk kärnvapenfri zon har dragits i gång. Vi kommer att fortsätta det arbetet, därför att vi bedömer detta – som jag sade i mitt tal – som ett av de verkligt viktiga områdena att arbeta med. Det minskar nämligen hotet om insatser av kärnvapen mot den här regionen, det bidrar till säkerheten i Europa och till att minska risken för insatser av kärnvapen. Om vi bara är överens om detta och om fru Jonäng nu förstått vilken regeringens uppfattning är, behöver vi inte längre gräla om vad vissa tidningar har trott sig kunna se i fråga om skiljaktigheter.

Det är alltså inte så att det inom socialdemokratin finns delade uppfattningar i denna fråga. Det finns en alldeles entydig och klar uppfattning, som vi har redogjort för här i kammaren vid flera tillfällen. Vårt arbete för att åstadkomma fred och nedrustning i en oerhört svår situation i världen är så viktigt att det naturligtvis är en stor tillgång, om vi alla kan vara överens på alla de viktiga områdena. Jag noterar att det är centern, folkpartiet, socialdemokraterna och vpk som står eniga i så gott som alla nedrustningsfrågor, men att ett parti tyvärr har brutit sig ur enigheten i viktiga säkerhetspolitiska frågor. Det är med beklagande jag konstaterar att moderaterna har valt att hamna utanför enigheten när det gäller så viktiga nedrustningsinitiativ som frysningsförslaget, som den amerikanska opinionen i dag har drivit igenom i en av kongressens kammare i USA. Det är med beklagande jag noterar moderaternas inställning men med glädje jag finner

att centern och socialdemokraterna är eniga i de viktiga säkerhetspolitiska frågorna och nedrustningsfrågorna.

Anf. 58 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Maj Britt Theorin är nu ordförande i den svenska nedrustningsdelegationen, och jag ber henne därför att vara snäll och svara på min fråga. Ställer sig Maj Britt Theorin bakom regeringens beslut om utsklepning av det använda kärnbränslet? Det kan enligt min mening betyda att Sverige medverkar till spridning av kärnvapen. Beslutet var inte nödvändigt, eftersom vi har lagringsmöjligheter här i Sverige. Jag upplever detta beslut som något av det mest fruktansvärda som har hänt i svensk politik på senare år. Den socialdemokratiska regeringen ställer sig bakom en utförsel av använt kärnbränsle, trots att det inte är nödvändigt och trots att man är medveten om att en stor del av grunderna för det svenska nedrustningsarbetet raseras. Man gör detta i medvetande om att kärnvapenspridningen kan innebära att ytterligare människor dödas och områden ödeläggs på grund av vår medverkan. Jag vore tacksam för ett svar på min fråga.

Jag noterade att Maj Britt Theorin citerade ur regeringsdeklarationen, som utrikesministern tidigare läste upp. Jag drar därav slutsatsen att Maj Britt Theorin åtminstone ställer sig bakom innehållet i det avsnitt hon läste upp, och det är positivt. Vi får sedan diskutera vad det innebär att Östersjön görs till en kärnvapenfri zon.

Jag tycker inte att Maj Britt Theorin skall ta så stora ord i sin mun när hon talar om Norden som en kärnvapenfri zon och påstå att det är socialdemokraterna som har tagit det initiativet. Det här är en gammal fråga som har diskuterats i många tidigare sammanhang, men under 1970-talets senaste år låg den i träda. Den diskuterades då över huvud taget inte i den svenska riksdagen och inte heller inom socialdemokratin. Det var jag som i december 1980 ställde en fråga om Norden som en kärnvapenfri zon. Eva Hjelmström, vpk, var också engagerad. Året därpå, dvs. 1981, kom också socialdemokraterna med i debatten efter att ha väckt en motion, och det var bra. Därefter har ni arbetat intensivt med den här frågan, och det tycker jag också är bra.

Tredje vice talmannen anmälde att Maj Britt Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag skall begagna detta tillfälle att kommentera några av de inlägg som har gjorts i debatten under de senaste timmarna.

Herr Korpås tog upp frågan om det stora överskott på havre som vi f. n. har, inte mindre än 200 000 ton. Han befarade att utvecklingen skulle bli den att vi tvingas bränna upp det på grund av svårigheterna att exportera det. Några sådana diskussioner har emellertid inte förts, men jag medger att det här är ett stort problem för oss. Just på sädesslaget havre finns det ingen

egentlig efterfrågan. Mycket energiska försök har gjorts att få något land att ta emot vårt överskott, men försöken har misslyckats. Att använda biståndsanslaget till att bara få havret exporterat till någon som egentligen inte efterfrågar det, förefaller inte vara en enkel lösning. Överskottet måste nog t. v. lagras. Vi får inom jordbrukspolitikens ram försöka lösa det problem som har uppstått med detta enorma överskott på havre.

Det var med stor tillfredsställelse jag tog del av herr Molins anförande om Sydafrikafrågan. Såvitt jag förstod delade han regeringens uppfattning att ett fasthållande vid olika former av ekonomiska sanktioner mot Sydafrika är det enda alternativ som står till buds för att undvika en fruktansvärd upptrappning av våldet och blodsutgjutelsen i detta land.

Herr Molin ställde frågan om den nuvarande regeringen ändrat sin politik i fråga om investeringsförbudet, eftersom ett medgivande gjorts till SKF att göra en viss nyinvestering. Där har jag bara att säga att regeringen tillämpar gällande lag. Det är visserligen riktigt att den förra regeringen avlog en begäran om mycket stora investeringar förra hösten, men jag har fattat det så att avslaget berodde på storleken av det belopp som investeringarna omfattade. När nu SKF har kommit tillbaka med sin begäran, har den varit av blygsammare omfattning. Den har därutöver skurits ned när det gäller det beviljade beloppet. Men regeringen har inte fattat det på det sättet att den nu gällande lagen skulle innebära att de svenska företagen helt skulle upphöra med sin verksamhet i Sydafrika, utan att ersättningsinvesteringar – men inte nyinvesteringar – skulle i viss utsträckning kunna tillåtas för att göra det möjligt för de svenska företagen att övervintra, som det brukar heta, i Sydafrika tills den befrielsens dag randas då vi kan ha normala affärsförbindelser med detta land. Men jag noterar som sagt med stor tillfredsställelse vad herr Molin har påpekat om angelägenheten av att med ekonomiska medel försöka bryta den vålds användning som förekommer i Sydafrika och det förtryck som härskar där.

Fru af Ugglas ställer frågan om vi ser på olika sätt när det gäller tillämpningen av mänskliga rättigheter i olika länder. Naturligtvis gör vi inte det. Jag hoppas att det kan sägas om samtliga av riksdagens partier.

Vad beträffar den särskilda hänvisningen till förhållandena i Zimbabwe har ju fru af Ugglas själv ställt en fråga, som kommer att besvaras här i kammaran på fredag tillsammans med en fråga från en annan ledamot. Därför går jag nu inte närmare in på just frågan om biståndet till Zimbabwe och konsekvenserna för det biståndet av de händelser som har utspelats i landet under den senaste tiden. Allmänt vill jag emellertid säga att de biståndsländer som vi nu har i allt väsentligt är desamma som vi haft under de senaste åren – det har inte skett någon förändring. Det är också alldeles klart att vi när det gäller biståndet i mycket stor utsträckning inriktar oss på landsbygdsutveckling, förbättring av sociala förhållanden och i övrigt på att skapa sådana villkor för människorna att de sociala motsättningar upphör som kan ha legat bakom de våldsamma motsättningar som förekommit.

Slutligen vill jag ta upp några av de frågor som fru Jonäng nämnde.

När det först och främst gäller den nordiska zonen trodde jag att det efter

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

interpellationsdebatten i höstas råder fullkomlig klarhet om vår helt naturliga önskan att Östersjön skall bli ett kärnvapenfritt område men att vi samtidigt av folkrättsliga skäl inte kan kräva att detta hav skall ingå i zonen på samma sätt som de nordiska staternas territorier. De nordiska länderna kan ju inte ensamma bestämma över Östersjöns internationella delar och icke heller över de icke-nordiska staternas territorialvatten.

Frågan om att göra Östersjön fritt från kärnvapen måste därför lösas i samverkan med andra stater i området samt kärnvapenstaterna. Men vi kommer att fortsätta det arbetet.

Vad vi nu måste sträva efter är att få en enighet bland de nordiska länderna om en kärnvapenfri zon. Den enigheten föreligger ju inte. Som fru Jonäng påpekade har vi här i riksdagen fattat beslut om att verka för saken. Men vi måste få beslut i samtliga nordiska parlament – folken måste själva bestämma detta. Men när den dagen kommer att vi har den positiva inställningen i samtliga nordiska parlament, då kan vi gå vidare och ställa ytterligare krav på de övriga länder som berörs.

Beträffande fru Jonängs särskilda intresseområde, Västsahara, vill jag understryka att vi röstade i FN för en av Algeriet föreslagen resolution som bl. a. fastslår befolkningens rätt till självbestämmande genom en internationellt övervakad folkomröstning. Av de nordiska länderna stödde Sverige och Finland resolutionen, även om vi i en röstförklaring påpekade att resolutionen inte helt korrekt avspeglade den afrikanska enhetsorganisationens beslut i frågan från 1981.

Slutligen vill jag också uttala min tillfredsställelse över vad fru Jonäng har sagt om nödvändigheten av att understödja alla organisationer som arbetar för fredsfrågans utveckling – också sådana organisationer som inte alls är särskilt bildade för fredsfrågan utan utgör yrkesorganisationer eller andra typer av ideella organisationer, men där man finner att oavsett vilket ändamål som varit organisationens ursprungliga, finns det som ett övergripande mål att bevara världsfreden.

Anf. 60 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Utrikesministern vill skjuta på debatten om Zimbabwe till på fredag, och det gör också jag gärna. Men det är helt nödvändigt att utrikesministern då är beredd att diskutera den socialdemokratiska inställningen, vad gäller de mänskliga rättigheterna och biståndspolitiken. Jag tror att det är så som jag hävdade i mitt inlägg, att det i dag råder en betydande oklarhet i vad gäller den socialdemokratiska inställningen till mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling i u-länderna. Det är en viktig debatt som måste föras här i kammaren.

Sedan en kort kommentar: Utrikesministern säger att biståndsländerna i stort sett är desamma som under senare år. Jag blev inte riktigt på det klara med om utrikesministern tyckte att det var bra eller om han beklagade det. Men även om biståndsländerna är desamma har ju utvecklingen i dessa länder inte stått stilla utan i många fall tyvärr varit djupt olycklig – och det måste föranleda en diskussion.

Anf. 61 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för inlägget och kommentarerna till vad jag sagt. Jag tyckte det var mycket positivt, och jag känner mig faktiskt rätt så glad, om jag skall säga sanningen – och det skall man väl göra.

Jag tycker det är positivt om vi kan enas när det gäller synen på en kärnvapenfri zon i Norden. Det är enormt viktigt att vi kan arbeta med själva sakfrågan – detta är ju inget som vi löser i en handvändning, utan det kommer att ta lång tid.

De flesta av oss hörde väl intervjun med general Tjervov, där han sade att man från Sovjets sida kunde tänka sig att dra undan Golf-ubåtarna från Östersjön. Det är i och för sig ett positivt förslag och en positiv tanke. Men det finns naturligtvis flera ubåtar i Östersjön än de här.

Det är klart att vi har en mycket lång väg att gå, om vi skall nå fram till inrättandet av en kärnvapenfri zon. Det är bra om vi kan gå den vägen tillsammans och nå målet gemensamt.

När det gäller Västsahara är det riktigt att Sverige har röstat för resolutionen om självbestämmande alla år utom 1981, då man avstod. Man trodde kanske att en lösning låg nära till hands för det västahariska folket. Det tyder naturligtvis på ett positivt intresse från svensk sida. Jag vill nu bara uttrycka den förhoppningen att utrikesministern intresserar sig för den här frågan även i fortsättningen och att vi är observanta på vad som händer. Vi måste inse att det är ett litet folk och ett litet land som har väldigt svårt att klara sig och som behöver många människors och många länders stöd. Då känns det mycket bra om vi kan hjälpas åt att ge det stödet.

Anf. 62 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Om någon med en dators hjälp försökte räkna ut frekvensen av vissa betydelsefulla ord som ständigt återkommer på hundratals konferenser som hålls för att främja internationellt samarbete, skulle säkert orden fred och nedrustning komma mycket högt upp på listan över populära ord. Det är självklart bra, liksom fredsdebatten här i dag. Men det finns ett annat honnörsord som tyvärr lika säkert skulle hamna långt ner på frekvenslistan, det är ordet frihet. Skälet är uppenbart, det finns många fria stater – i meningen icke-ockuperad – där de enskilda människorna inte har någon frihet därför att regimen inte vågar ge dem den. Det är sådana friheter som är så självklara för oss i Sverige att vi inte ens talar om dem, alltifrån tryckfrihet och yttrandefrihet till friheten att kunna resa eller flytta vart vi vill inom eller utom landet.

I Sverige i dag finns det en utbredd irritation över alla förbud som lagstiftare eller myndigheter utfärdar, vare sig det gäller hundbajs eller lördagsstängning på Systemet, byggförbud eller tomgångskörning. Den irritationen är ofta begriplig och stundom motiverad, men vi behöver kanske påminna varandra ibland om att det inte finns något förbud att kritisera förbud i Sverige. Vi har friheten att säga precis vad vi tycker om vårt samhälle, och vi gör det också, därför att för oss är det en vana som har blivit

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

en andra natur. Vi kan inte ens i fantasin riktigt föreställa oss hur det skulle vara att hålla inne med en åsikt av rädsla för att bli straffad ifall den inte passar dem som har makten. Vi skulle tro att det var ett dåligt skämt ifall en domstol utfärdade förbud för oss att vistas i vår egen hemstad. Vi skulle anta att regeringen hade blivit vansinnig om vi utan vidare hindrades från att resa ut ur landet.

Men alla sådana saker, som är absurditeter för oss, är kall verklighet för miljoner människor i många andra länder. Tyvärr gäller det även länder som har undertecknat Helsingforsavtalet, där staterna erkänner betydelsen av att grundläggande friheter respekteras. Sovjetunionen är en av de stater som i alla internationella församlingar talar mycket om fred och nedrustning, men mycket litet om frihet. Sovjet har anslutit sig till Helsingforsöverenskomsten och gjorde när den var ny stor propaganda av det inför hemmaopinionen. Den gången var det också många ord, men det har inte blivit någon uppföljning i gärningar sedan dess.

Herr talman! Utrikesministern tog i sitt anförande upp Israels invasion i Libanon och sade ifrån att den var ett brott mot folkrätten. Jag har ingen annan uppfattning än Lennart Bodström på den punkten. Men jag tycker samtidigt att det är nödvändigt att i en sådan här debatt påpeka att den omständigheten att regeringen i Israel bryter mot folkrätten och vissa av FN:s regler inte ger andra regeringar rätt att förfölja enskilda judar för deras tros eller åsikters skull. Sverige skall självfallet arbeta för fred och nedrustning i världen, men vi i folkpartiet anser att det är lika viktigt att också värna om de enskilda människornas frihet varhelst i världen de än är.

För en tid sedan var jag i Moskva och kom i kontakt med ett antal judar, som kunde berätta om verklig ofrihet.

Jag träffade en allvarlig brådmogen 17-årig pojke, vars far hade arresterats av KGB när han besökte hustrun i hemmet i Moskva. Fadern hade tidigare varit dömd till exil i Sibirien och återkommen därifrån fick han bara göra tillfälliga besök i sitt hem. Det "brott" som han hade begått var att han hade givit privatlektioner i hebreiska.

Jag träffade en högskoleutbildad ingenjör, som hade sparat i årtal till en biljett och utresevisum till Israel. Efter att ha betalat tusentals kronor för sitt visum stoppades han och familjen på flygplatsen. Han har sedan inte kunnat få tillbaka något arbete som han har utbildning för. Han arbetar nu som städare på ett barndaghem.

Jag träffade hustrun till en judisk matematiker, som arresterades i juni förra året. Sex månader senare hade hon inte fått träffa sin man, och det hade tagit henne lika lång tid att skaffa honom en advokat. Mannen har publicerat en skrift i väst, som visar hur judiska studenter vid matematiska institutionen har diskriminerats. Den 21 januari i år meddelade TT i morgonnyheterna att den mannen hade dömts till fem års exil i Sibirien.

Efter det att Helsingforsavtalet hade undertecknats, bildades i Moskva en grupp av enskilda medborgare, som arbetade för att övervaka efterlevnaden av avtalet. Den gruppen kan inte arbeta längre. 49 medlemmar har berövats friheten och finns i exil, i fängelse eller på sjukhus. Tre har undgått

repressalier. Jag träffade en av dem, men vi kunde inte ens tala fritt i hans eget hem, eftersom huset var bevakat och våningen avlyssnad. Hans telefon hade myndigheterna stängt av för länge sedan.

Herr talman! Ola Ullsten har i sitt anförande redan talat om de judeförföljelser som försiggår i Sovjet. Jag vill ändå ta upp frågan, därför att vi menar från folkpartiets sida att vi ständigt måste påminna om den förföljelse som är ett ingrepp i människors frihet. Vi måste göra det för att visa hur allvarligt vi ser på de här problemen. Vi vet att den svenska regeringen har tagit upp problemet på internationella möten. Vi vill uppmana regeringen att göra det på nytt.

Så helt kort till en helt annan fråga, som jag inte tycker att man får glömma bort i en utrikespolitisk debatt. Jag tänker på kvinnorna i u-länderna. Utrikesministern underströk att svensk u-landspolitik grundas på uppfattningen att en utveckling värd namnet måste komma de breda folklagren till del. Det är riktigt, men då måste vi arbeta mer för det.

Chefen för SIDA sade i vintras att han inte kunde använda alla pengar han hade, för det fanns inga projekt! Då tycker jag att han och regeringen skall fundera på att ge pengar till alla frivilligorganisationer som står i kö med väl genomtänkta och förberedda projekt, som dessutom sköts med ett minimum av omkostnader.

I en folkpartimotion, undertecknad av Kerstin Anér, finns följande fakta, som är hämtade ur FN:s statistik om u-landskvinnans villkor:

– Flickor är mer undernärda än pojkar – det är UNICEF som kommit fram till det.

– Hälsosituationen har försämrats för stora grupper kvinnor på landsbygden och i städernas slumområden – WHO har rapporter om det.

– Analfabetismen bland kvinnor har ökat – UNESCO kan bevisa det.

– I Afrika har kvinnorna ansvar för 60 % av allt jordbruk, 50 % av all djurskötsel och 100 % av matlagningen – den uppgiften kommer från ILO.

Herr talman! Det är allmänt bekant att frivilliga organisationer har mycket lättare än statliga att verkligen nå dessa kvinnor med effektiv hjälp. Så var t. ex. Rädda barnen den första svenska organisation som gav stöd åt kampen mot kvinnlig omskärelse, och det gjorde man genom att kontakta och hjälpa kvinnoorganisationer i Sudan och Kenya, som själva verkade i den riktningen. Man kan nämligen inte komma utifrån och påtvinga u-landskvinnor våra värderingar – man måste vinna deras förtroende och visa sig värd det, innan man får det. Det, herr talman, är mycket lättare för enskilda människor som representanter för enskilda organisationer. De kan arbeta i u-länder på andra villkor: de tillhör ju samma grupp människor som de som tar emot hjälpen. Där kan bönder hjälpa bönder, kooperatörer kooperatörer, lärare lärare och medsystrar medsystrar. Då försvinner en massa psykologiska hinder som annars står i vägen.

Om två år är det åter dags för en kvinnokonferens i FN:s regi. Den skall bl. a. presentera fakta om de eventuella framsteg som skett sedan 1975 och 1980. Jag är rädd för att det inte blir så uppmuntrande rapporter. Men då

Onsdagen den
16 mars 1983

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

borde vi tänka på att det säkert skulle gå att hjälpa åtminstone många fler enskilda individer om u-hjälpen i högre grad än hittills förmedlades av folkrörelser och frivilligorganisationer. Både vår utrikespolitik och vår biståndspolitik syftar ju ändå ytterst till mer än fred och avspänning – de syftar också till bättre villkor för alla enskilda människor, oberoende av var de bor i världen.

Anf. 63 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Utrikesministern inledde i förmiddags den här debatten med att kalla 1983 för "missilernas år", och jag tänkte ägna de närmaste minuterna åt ett resonemang kring de europeiska säkerhetsfrågorna.

Intresset fokuseras nu kring genomförandet av NATO:s beslut i december 1979 att ställa upp 108 Pershing 2 och 464 kryssningsmissiler i fem västeuropeiska länder. Utplaceringen skall enligt planerna börja under detta år.

Väst motiverar denna upprustning med att det är nödvändigt att balansera de hundratal SS 20-missiler som Sovjet ställt upp sedan 1977. Men de nya USA-kärnvapnen i Västeuropa är inte bara en fråga om att återupprätta supermaktsbalansen när det gäller medeldistansmissiler. Det finns också en annan och ofta förbisedd militär aspekt på de nya NATO-vapnen, och det finns viktiga, kanske avgörande politiska frågor i bakgrunden. Man bör alltid hålla i minnet att kärnvapnen är mer politiska än militära vapen.

Pershing 2 och kryssningsmissilerna kommer utöver att balansera SS 20 att bli ett nytt och mycket effektivt inslag i USA:s arsenal av strategiska kärnvapen, riktade mot mål i Sovjet. Med en träffsäkerhet på bara några tiotal meter blir de ett dödligt hot mot ledningscentraler, kommunikationscentra och vapenlager, som Sovjet hittills trots sig kunna skydda. Flygtiden för Pershing 2 från Västtyskland till Moskva är bara åtta minuter. Det betyder i praktiken att det inte blir någon förvarningstid alls. Pershing 2 och kryssningsmissilerna blir därför ett väsentligt tillskott till USA:s strategiska slagstyrka. Vi bör därför inte förvåna oss över att ledarna i Kreml vill förhindra att dessa vapen ställs upp.

En parallell till dagens situation finner vi 21 år tillbaka i tiden, då Sovjet var i färd med att ställa upp medeldistansmissiler på Cuba. Dessa missiler hade kunnat nå större delen av USA. President Kennedy reagerade med ett ultimatum, och världen balanserade under några dygn på randen av en militär konflikt mellan supermakterna. Det var först i sista minuten som Chrustjev beordrade de sovjetiska fartygen att vända.

Man får inte glömma att ledarna både i Moskva och i Washington tenderar att se bipolärt på världspolitiken. Det är för dem egentligen bara USA och Sovjet som spelet gäller, och då betyder amerikanska Pershing 2 och kryssningsmissiler i Västeuropa samma sak som sovjetiska missiler på Cuba. Parallellerna är mycket slående.

För Västeuropa har uppställningen av Pershing 2 och kryssningsmissilerna ändå blivit mer en politisk fråga än en militär. Den har blivit en test på stabiliteten i den västliga försvarsalliansen. Vad det gäller är USA:s roll

bland de västliga industriländerna. I vår militariserade värld har de nya missilerna i Europa blivit något av politiska potenssymboler för USA.

USA:s kärnvapen i Västeuropa har debatterats flitigt genom åren. På 1960-talet talades det om multinationella västliga kärnvapenstyrkor. Nu förs i flera NATO-länder en liknande debatt om "två nycklar", dvs. stationeringslandet skulle få något att säga till om när vapnen skall användas. Man har också ifrågasatt om USA verkligen skulle använda sina kärnvapen i Europa och därmed riskera sovjetiska kärnvapen mot USA:s eget territorium. Sådana tvivel var en av orsakerna till att Frankrike skaffade sig egna kärnvapen. Ett av Pentagons svar har varit resonemang om ett "begränsat kärnvapenkrig" i Europa. Det har inte precis verkat lugnande på den europeiska opinionen.

Planerna på att försvara Europa med amerikanska neutronvapen möttes av så kraftiga protester att Jimmy Carter lade dem åt sidan. Med jämna mellanrum luftas i den amerikanska debatten åsikten att USA borde ta hem sina soldater från kasernerna i Europa och lämna de otacksamma européerna att sköta sitt eget försvar. USA:s överlägsenhet på kärnvapenområdet har genom Sovjets målmedvetna rustningar under 1970-talet nu övergått till ett jämviktsläge, paritet. Därmed har naturligtvis trovärdigheten i NATO:s kärnvapenoption försvagats. Det har lett till krav bl. a. från NATO:s militära ledning att man i stället skall söka skapa bättre balans i fråga om konventionella styrkor. Eftersom det kostar mycket mer än de förhållandevis billiga kärnvapnen, har det politiska intresset för sådana lösningar varit svagt. Frankrike gör precis tvärtom. Där renodlar man nu de Gaulles linje och moderniserar kärnvapnen samtidigt som det konventionella försvaret skärs ned kraftigt.

Exemplifieringen av motsättningar och motsägelser i den västliga alliansen kunde göras mycket längre. Samtidigt menar trovärdiga och sakkunniga bedömare att västs försvar i dag har tillräcklig styrka. Sovjet har inte kapacitet att med framgång föra ett konventionellt krig i Europa. Och skulle kärnvapnen komma till användning, ja, då blir under alla förhållanden fördölsen mer eller mindre total både i öst och i väst.

För att komplettera bilden bör man kanske tillägga att den doktrinära ekonomiska politik som USA fört på senare år av många irriterade européer görs ansvarig för dagens massarbetslöshet i Västeuropa. Det är mot denna bakgrund som USA:s förmåga att genomdriva utplaceringen av sina nya missiler i Västeuropa får sin stora politiska betydelse. Det gäller i förlängningen USA:s hegemoni bland de västliga industriländerna.

I dag upplever faktiskt många västeuropéer USA:s Pershing 2 och kryssningsmissiler som mer hotfyllda än de hundratals SS 20-missiler som redan står färdiga i Sovjet att avskjutas mot alla större städer och industricentra i Västeuropa. Reaktionen i Europa mot de senaste årens ökade militarisering av USA:s utrikespolitik har blivit så stark att en del aktivister glömt bort vad den andra supermakten står för. Det sovjetiska samhället är än mer militariserat, bl. a. därför att man med hälften så stor ekonomi som USA:s tvingas lägga ned dubbelt så stor andel av bruttonatio-

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

nalprodukten på rustningar för att hålla jämna steg. Polisförtrycket i Sovjet har inte minskat, och fortfarande sänds oppositionella Sovjetmedborgare till fängelser eller drogas ned på psykiatriska kliniker. Sovjets kontroll över sina s. k. allierade i Östeuropa bygger på brutal militär makt. Exemplet Polen är bara alltför aktuellt. Och den sovjetiska terrorn mot civilbefolkningen i Afghanistan visar hur nya lydstaten underkuvas.

Dessa dystra sanningar får emellertid inte tillåtas blockera våra nedrustningsansträngningar. Hoppet om en tryggare framtid kan aldrig byggas på fler och mer effektiva vapen. Det måste byggas på insikten att det är genom förhandlingar och avtal som vi kan öka den gemensamma säkerheten. Bara genom att politiker och säkerhetsexperter från vitt skilda utgångspunkter förhandlar sig fram till lägre rustningsnivåer kan vi minska riskerna för krig under kommande år.

De spontana antikärnvapenprotesterna runt om i Västeuropa har under senare år ständigt vuxit i styrka. Dessa protester torde bli både starkare och våldsammare, om de nya missilerna börjar transporteras till sina uppställningsplatser i Italien, Västtyskland, England, Belgien och Nederländerna.

Det är uppenbart att styrkan i dessa protester är den främsta orsaken till den kompromissvilja som nu rapporteras från Washington. De olika förhandlingsbudet kring de nya medeldistansmissilerna framställs som "ett spel om opinionen i Europa". Sådana kommentarer säger det mesta om vilken politisk tyngd det folkliga engagemanget i dessa frågor har fått på senare år.

Går det då att undvika att 1983 blir "missilernas år"? Troligen inte. Men de förhandlingar som nu förs i Genève mellan Sovjet och USA kan naturligtvis leda till någon sorts uppgörelse, som gör att vi får väsentligt färre kärnvapen i Europa än vi har i dag. Sovjet har förklarat sig villigt att flytta bort de flesta av sina SS 20-robotar mot att USA avstår från att ställa upp sina nya missiler i Västeuropa. Trycket från fredsoptionen i väst samverkar här med sovjetledarnas rädsla för de nya träffsäkra USA-missilerna.

Det finns självfallet ett samband mellan konventionella rustningar och kärnvapen i dagens Europa. Därför är det önskvärt att finna vägar att koppla samman Wienförhandlingarna om konventionella vapen i Centraleuropa och kärnvapenförhandlingarna i Genève. Ett sådant forum kunde skapas genom den konferens för säkerhet och nedrustning i Europa som man nu försöker komma överens om vid ESK-mötet i Madrid.

De neutrala staterna lade i går fram ett nytt kompromissförslag till sluttext. Om det leder till en uppgörelse under april, är det mycket sannolikt att den europeiska nedrustningskonferensen samlas i Stockholm i den här lokalen någon gång mot slutet av året. Under de senaste veckorna har det verkat som om européerna – öst, väst och neutrala – skulle kunna enas om ett mandat för en sådan konferens. Men de kan inte göra upp utan USA, och Reagans utsände i Madrid har ingen brådska. När USA:s chefsförhandlare förra veckan talade inför konferensen, kunde jag inte frigöra mig från intrycket att vad han egentligen menade var att en europeisk nedrustningskonferens i Stockholm mot slutet av året skulle kunna störa utplaceringen av Pershing 2

och kryssningsmissilerna. Blir det ingen ESK-uppgörelse i Madrid under april, ligger skulden hos USA. Då ökar också risken för våldsamma konfrontationer på olika håll i Europa under senare delen av det här året.

Evert Svensson skall senare i den här debatten mera utförligt ta upp ESK-förhandlingarna i Madrid. Låt mig bara tillägga att jag vid ett kort besök där i förra veckan imponerades av den aktiva och konstruktiva roll som den svenska förhandlingsgruppen spelade när det gällde att nå enighet om ett mandat för den planerade europeiska nedrustningskonferensen. Det stod också helt klart att ESK-processen utan den neutrala gruppens initiativförmåga och förhandlingsskicklighet för länge sedan skulle ha avstannat.

Även om Sverige är ett litet neutralt land i utkanten av Europa, är vi alltså inte dömda till att vara passiva betraktare av supermakternas och militäraliansernas rustningsverksamhet. Tvärtom deltar Sverige aktivt i ett flertal internationella förhandlingar. Maj Britt Theorin och hennes medarbetare gör viktiga insatser vid CD-mötet i Genève. Björn Skalas arbete i Madrid har jag nyss kommenterat, och i FN har Anders Ferm nu att följa upp en rad svenska initiativ av intresse för nedrustningssträvandena i Europa. Palme-kommissionen föreslog inte bara en europeisk korridor fri från taktiska kärnvapen. Den förde också fram bl. a. ett förslag om att göra Europa fritt från kemiska vapen. Blir det inget resultat av CD-förhandlingarna i Genève, är det ett initiativ som brådskar, om vi vill undvika ytterligare en höjning av rustningsnivån.

Såsom framgått av den tidigare debatten här i dag är i varje fall formerna för Sveriges agerande i det internationella förhandlingsarbetet inte helt oomstridda. Det har sagts och det förtjänar att upprepas att det största borgerliga partiet i centrala säkerhetspolitiska frågor numera företräder en extrem provvästlig attityd. Ett talande bevis för det är den moderata motionen 1982/83:1783. Där argumenteras faktiskt för den planerade uppställningen av Pershing 2 och kryssningsmissilerna. Och moderaterna framför åsikter när det gäller kärnvapenrustningarna som direkt speglar Reagans syn på dessa frågor – men som exempelvis en majoritet i representanthuset i Washington inte ställer upp på.

Om moderaternas säkerhetspolitik vore Sveriges politik, skulle vår alliansfrihet kunna ifrågasättas. Våra möjligheter att spela en konstruktiv roll i arbetet för nedrustning i Europa skulle drastiskt försämrats.

Därför är det ett nationellt intresse att moderaterna isoleras i dessa frågor. Det var bra att både Thorbjörn Fälldin och Ola Ullsten här tidigare i dag tog avstånd från viktiga inslag i den extrema och världsösa moderata säkerhetspolitik som Carl Bildt är främste talesmannen för.

Anf. 64 STURE PALM (s):

Herr talman! Redan i inledningen till årets regeringsdeklaration i de utrikespolitiska frågorna understryks betydelsen av det nordiska samarbetet. Där sägs bl. a.: "Den militära aktiviteten i vår närhet har tilltagit. De nordiska länderna har dock genom sin utrikes- och säkerhetspolitik förmått

Onsdagen den
16 mars 1983

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

möta dessa förändringar. Det säkerhetspolitiska mönstret och stabiliteten i Norden har inte rubbats. Men ett växande ansvar vilar på stormakterna att visa återhållsamhet i sitt militära uppträdande i Nordeuropa.”

Detta är ett väsentligt påpekande, och vi som på olika sätt är verksamma inom det nordiska samarbetet möter en i dag ung och växande opinion som livligt engagerar sig i debatten om säkerhetspolitiken. Mot den bakgrunden anser jag att det finns starka skäl att visa öppenhet mot den framväxande fredsrörelsen i Norden.

Beträffande detta engagemang finns det vissa paralleller till de stämningar som rådde under Vietnamkrigets dagar. Även dessa händelser engagerade en hel ungdomsgeneration. Alltför länge visades en bristande lyhördhet på många håll, och sent omsider framgick det för allt fler hur rätt denna rörelse hade. Visst förekom det övertoner – som ofta när man söker väcka människors uppmärksamhet – men en fri och öppen debatt är nu en gång demokratins livsluft.

Därför tror jag det vore ett stort misstag om inte vi politiker över hela linjen med stor uppmärksamhet följer den debatt som förs om mänsklighetens överlevnad. Det är vi som kan medverka till att den unga fredsrörelsen får resurser för att bli ännu mer verklighetsförankrad och insiktsfull i dessa frågor. Därför bör vi visa stor generositet för att skapa dessa resurser.

Vid Nordiska rådets nyligen avslutade session i Oslo antogs 34 rekommendationer – vilket innebär nästan en fördubbling jämfört med i fjol. En av dessa rekommendationer gäller inrättande av ett Nordens institut på Åland.

Med hänsyn till att dagens debatt i så hög grad inriktas på freds- och säkerhetsfrågorna vill jag redan nu anmäla att det finns ett stort intresse hos den socialdemokratiska gruppen inom Nordiska rådet att fredssträvandena i de fem nordiska länderna borde få en pedagogisk och översiktlig belysning. Ett nordiskt fredsinstitut eller ett nordiskt fredsmuseum har det talats om. Enligt min mening lämpar sig Åland särskilt väl för detta med hänsyn till dess historia och dess speciella ställning i Norden.

Det kan räcka med att i detta sammanhang erinra om Hjalmar Brantings uppskattade insats på 1920-talet för att lösa det mellanfolkliga problemet med den då omstridda ögruppen.

Vi kommer senare under året att få tillfälle att speciellt ägna oss åt de nordiska samarbetsfrågorna, men facit från årets session som hölls i Oslo visar att de tre väsentligaste problemområdena vid årets session kom att gälla kampen emot arbetslösheten, den framtida nordiska kulturpolitiken – som föreslås få en betydligt folkligare framtoning – och ett bättre radio- och TV-samarbete, som bör kunna inledas genom det s. k. Tele-X-projektet.

Jag vill i detta sammanhang endast säga några ord om de beslut som fattades beträffande det ekonomiska området och kampen mot arbetslösheten.

Det är känt att inom OECD-området går i dag över 30 miljoner människor arbetslösa. Den danske socialdemokratiska partiordföranden Anker Jørgensen och den svenske LO-ordföranden Gunnar Nilsson framhöll att i dag går

700 000–800 000 arbetslösa i Norden. Detta kostar de fem nordiska länderna sammantaget 30 000–40 000 milj. kr. årligen.

Mot denna bakgrund hade representanter för de socialdemokratiska partierna i Norden väckt ett medlemsförslag om konkreta åtgärder i kampen mot arbetslösheten; Karin Söder var inne på de här frågorna i sitt anförande. Det förslaget ligger helt i linje med det beslut som dessa partier tog tillsammans med resp. fackföreningsrörelse vid en konferens i Köge i februari i år.

Där krävdes effektiva åtgärder med sikte på att på nytt åstadkomma en ekonomisk tillväxt och därmed större produktion, ökade investeringar och högre sysselsättning. Speciella områden framhölls, som lämpade sig särskilt väl för ökade investeringar, och konferensen riktade stark kritik mot "den nuvarande konservativa nedskärningspolitik som förs i en rad utslagsgivande länder", som det heter i uttalandet. Det framhölls vidare att fortsätter detta, "kommer den ekonomiska krisen att ytterligare förvärras. Det finns inget alternativ till en internationell ekonomisk expansiv politik. Detta är det enda säkra svaret på en omfattande arbetslöshet och en stigande olikhet."

Även de liberala-centerpartistiska resp. moderat-konservativa partierna avlämnade egna medlemsförslag i denna fråga. Mot den bakgrunden var behandlingen av frågan av särskilt intresse. Nu visade det sig att det ekonomiska utskottet blev enigt, det blev ingen debatt, och Nordiska rådets session kunde samla sig kring gemensamma rekommendationer på sysselsättningsområdet, som innebär krav på initiativ från Ministerrådet till praktiska åtgärder.

Rådet uttalade också med stor tydlighet behovet av ett gemensamt nordiskt uppträdande i olika internationella organ – främst OECD – för att bekämpa arbetslösheten.

Rekommendationerna är antagna, och nu väntar sig en stor, otålig allmänhet att löftena skall infrias.

Den fortsatta handläggningen kommer att visa, om vi i Nordiska rådet har att göra med konservativa regeringar i grannländerna som är beredda att angripa sysselsättningsproblemen på ett mera civiliserat sätt än deras konservativa systrar och bröder gör det exempelvis i England och USA. Detta kan endast visas i praktisk handling. Men man kan ju lära om. Det visar årets beslut att fördubbla anslaget för grundkapital till Nordiska investeringsbanken. Det är ett initiativ som, när det första gången var aktuellt, bekämpades i broderlig sämja av Nordens konservativa och kommunistiska partier. Jag beklagar att Ulf Adelsohn, som är president för den svenska delegationen, inte har möjlighet att delta i den här debatten i eftermiddag och i kväll.

Med det anförda, herr talman, har jag önskat fästa uppmärksamheten på en av de största frågor som vi har att behandla och som förhoppningsvis borde kunna lösas i samarbete mellan de nordiska länderna. Här räcker inte de storslagna talen. Hundratusentals människor väntar på åtgärder. Vi får – som jag framhöll inledningsvis – möjligheter att på nytt återkomma till denna fråga och övriga aktuella nordiska samarbetsfrågor.

Nr 99

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Onsdagen den
16 mars 1983

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Anf. 65 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Efter den första oljeprischocken 1973 har protektionismen i världen ökat. Denna ökning har i huvudsak ägt rum i industriländerna. Vissa beräkningar antyder t. ex. att andelen bearbetade varor som på något sätt kontrolleras med protektionistiska medel i Västeuropa har ökat från 1,8 % till 13,8 % fram till 1979. Denna utveckling har rullat vidare även efter detta år.

Den nya protektionismen har i stor utsträckning tagit sig uttryck i gråzonsåtgärder som inte regleras i GATT. De är därför svåra att komma åt samtidigt som det är svårt att uppskatta omfattningen av dem. GATT:s ministermöte i slutet av 1982 blev inte den manifestation man hoppats på för att sätta stopp för den här utvecklingen. Även om deklarationstexten innehöll en förpliktelse att ytterligare protektionistiska åtgärder inte skulle vidtas var texten vagt formulerad, samtidigt som bl. a. EG avgav särskilda yttranden med olika reservationer.

Möjligen kan de nyligen inträffade valutakursförändringar för framför allt yenen och dollarn i riktning mot relationer som bättre speglar de stora handelsblockens ekonomiska styrkor, kopplade till en eventuell ekonomisk uppgång i slutet av 1983, förbättra situationen. I annat fall torde protektionismens grogrund ytterligare förstärkas.

Sverige är som allmänt bekant ett mycket exportberoende land. Hälften av industriproduktionen exporteras och i gruv- resp. massaindustrin är exportandelen större än 80 %, i pappersindustrin över 70 %, för fordon ungefär 60 % osv. Ändå är det dåligt känt och outrett vad den nya protektionismen konkret innebär för olika svenska branscher, och vilka åtgärder som kan och bör vidtas för att övervinna problemen.

Dåligt känd är också importens betydelse för vår ekonomi. I den svenska debatten framskyntar relativt ofta synpunkter av innebörd att en importminskning generellt sett är av godo. Sambanden är emellertid mer komplexa än vad som först kan synas. Exempelvis överstiger importandelen för insatsvaror i storindustrin 40 %, och för mellanstora verkstadsföretag 25 %. Importen torde därmed spela en betydande roll för vår egen industris förmåga att konkurrera i vad gäller både pris och kvalitet.

Vidare bör påpekas importens betydelse för att hålla inflationen nere genom möjligheten för oss att köpa billigare utländska varor. Man bör inte heller glömma den dynamiska effekt som konkurrensen från importen utgör på de svenska företagens effektivitet.

Ett exempel som ofta framförs som lämpligt för att främja den inhemska industrin är att den offentliga upphandlingen bör bli mer nationellt inriktad. Men man har då inte tagit i beaktande vad en sådan upphandlingspolitik kan få för effekter på konkurrenskraften på längre sikt. Inte heller har man utrett vad följderna kan bli i form av minskade resurser för andra offentliga ändamål. Exempelvis kan man tänka sig att dyrare inköp av sjukvårdsmaterial kan medföra att vi får ett mindre antal vårdplatser osv.

Sysselsättningskäl framförs ofta som argument för skydd av den ena eller den andra industrin. Men också här är effekterna på lång sikt okända. Vad

innebär en uppbromsad strukturanpassning för arbetsmöjligheterna i nya branscher i framtiden? Också argumentet att anpassningskostnaderna nu har blivit för höga är outrett.

Ett annat skäl som ofta framförs för att skydda den inhemska industrin är att också Sverige måste se om sitt eget hus när alla andra länder blir mer protektionistiska.

Men inte heller detta skäl är så självklart som det vid den första reflexionen kan synas. Även här behövs grundliga kunskaper och fakta som inte så lätt kan viftas bort.

För en frihandelsvän som jag är det väldigt lätt att svara på dessa frågor och påståenden som jag här har ställt. Även utrikeshandelsministern Mats Hellström har i intervjuer och i dagens debatt sagt sig vilja motarbeta protektionismen, och det tycker jag är bra.

Tyvärr delar inte alla inom socialdemokratin den uppfattningen. Motioner från socialdemokratiska ledamöter talar om olika begränsningar och restriktioner vad gäller svenska företags investeringar i utlandet och utlänningars aktieförvärv i svenska företag. Men utredningar visar klart att detta generellt sätt är positivt för sysselsättningen i Sverige och för vår export, samtidigt som vår specialiseringsgrad ökar, vilket stärker vår konkurrenskraft.

Vad gäller utländska investeringar i Sverige kan man klart säga att effekterna på exempelvis sysselsättningen och på vår export är enbart positiva. Det är därför enligt min uppfattning utomordentligt viktigt att den ekonomiska politiken inriktas på åtgärder som förbättrar det allmänna investeringsklimatet i Sverige. Därmed ökar man också förutsättningarna för utländska investeringar i Sverige, för att ta ett exempel.

Trots dessa fakta i målet kommer krav på handelsbegränsningar eller begränsningar av kapitalrörelser. Det skulle därför vara önskvärt att regeringen tillsätter en utredning för att belysa betydelsen av den ökade protektionismen i omvärlden och dess effekter på den svenska ekonomin.

I det sammanhanget bör konsekvenserna av svenska åtgärder i olika former för att skydda den inhemska industrin från utländsk konkurrens beaktas.

En sådan utredning skulle säkert kunna visa vilka nackdelar protektionistiska åtgärder ger för ekonomin på längre sikt, och i den allmänna debatten skulle man med konkreta exempel kunna visa på fördelarna med det frihandelssystem vi i allmänhet tror på.

Alla är inte lika klarsynta som den amerikanske ekonomen Niskanen var när han motsatte sig begränsningar av importen av japanska bilar till USA. Han sade: Genom begränsningar försenar vi en omställning av den amerikanska bilindustrin. Vi bör i stället söka samarbete med japanerna på de områden där vi inte är tillräckligt konkurrenskraftiga och specialisera oss på de modeller där vi kan konkurrera med framgång. På det sättet får vi i allmänhet en lägre prisnivå, till glädje för alla de amerikanska konsumenterna.

Men, herr talman, det bästa medlet mot protektionistiska tankegångar är

enligt min uppfattning starka företag. Styrka heter på företagspråk bättre vinster och högre soliditet. Med begränsningar i olika avseenden får vi inte dessa företag.

Anf. 66 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Det är litet egendomligt det här. Vi har dels en nedrustningsdebatt, dels en handelspolitisk debatt. Det blir liksom litet blandad kompost. Kanske man kunde önska att vi kunde skilja på dessa debatter framöver.

Herr talman! Jag skall ta upp två avsnitt. Det ena är kyrkornas engagemang och opinionen, och det andra är några ord om säkerhetskonferensen och uppföljningskonferensen i Madrid.

Nedrustningen, den sociala rättvisan och freden är vår tids och mänsklighetens största frågor.

Jag läste tidigt en liten skrift av en pastor i Missionsförbundet, där han beskrev hur USA på 1930-talet brände vete och hur andra kastade kaffeskörden i havet för att höja priserna på världsmarknaden – allt medan människor svält i den värld som led av depressionen på den tiden. Sådana händelser formade min politiska åsikt ganska kraftigt. Jag skulle tro att många unga människor reagerar på samma sätt i dag som jag gjorde som ung. Här dyker det upp ett förslag att man skall bränna havre för att få energi. Andra rapporter talar om jordbruksöverskott i Europa och USA och hur man försöker begränsa detta, medan människor svälter på andra håll.

Ja, nog är världen underlig! Men det bekräftar att fördelningen är den viktigaste frågan. Det var ju bl. a. detta som Brandtkommissionen ville komma till rätta med i sitt förslag till de massiva resursöverföringarna.

Arbetet med nedrustning, social rättvisa och fred behöver en kraftig opinion bakom sig för att det skall kunna bli något resultat. Det är därför som man hälsar kyrkornas engagemang med stor tillfredsställelse. Under detta år sker tre betydelsefulla arrangemang. Först är det en allomfattande namninsamling för fred och nedrustning, där man kräver: 1. stopp för den kapprustning med kärnvapen som nu sprider sig till allt fler stater, 2. Norden som en kärnvapenfri zon, 3. hejda kapprustningen med andra vapen än kärnvapen och 4. stöd till fredsarbete, fredsfostran samt freds- och konfliktforskning.

Namninsamlingen pågår nu för fullt, som andra talare har påpekat. Fem partiledare har skrivit på, men av de fem riksdagspartiernas ledare saknas moderatledaren Ulf Adelsohn. Han saknas inte bara här i debatten, utan också i denna stora namninsamling. Men andra moderater har skrivit på. Jag känner två namn – Jarl Hjalmarsen och Göran Åstrand. Den förre är som bekant f. d. partiledare för högern, som det hette då, och den andre var ordförande för kyrkomötet. Det lär också vara någon riksdagsledamot från det moderata hållet som har skrivit på.

Moderaterna säger sig ofta stå för kristna värden och att de vill värna om kyrkan. Men när denna kyrka vill dra ett strå till stacken i fredsarbetet vägrar moderatledaren i vändningarna. Jag vill vädja till honom och andra i

moderatleden att ompröva sin inställning. Det ligger teckningslistor i foajén här ute. I går kväll skrev samtliga på som var med på den socialdemokratiska riksdagsgruppens sammanträde. Andra har gjort likadant, förmodar jag.

Det har, herr talman, väckt en viss uppmärksamhet att arméchefen har skrivit under och uppmanat andra att göra det. Det är en egendomlig reaktion. Varför skulle inte arméchefen vara för nedrustning och fred? Militärerna, om några, borde ju veta vad krig är och vilka faser det sprider. Det är egentligen mera uppseendeväckande att ÖB inte vill vara med.

Jag hoppas nu att namninsamlingen överträffar den största namninsamling vi hittills känner, nämligen den om kristendomsämnet i gymnasiet, som på sin tid samlade över två miljoner namn. Varenda svensk borde skriva under denna vädjan som kyrkorna har ställt sig bakom.

Nu är inte detta den enda aktivitet som pågår inom kyrkorna. Jag utesluter vad som görs internationellt inom Kyrkornas världsråd och Vatikanen och håller mig till vad som är på gång här hemma. I april månad samlas 150 delegater från hela världen – det är en internationell konferens – och något hundratal andra till ett möte, som ärkebiskop Olof Sundby har tagit initiativ till och kallat till i Uppsala. Man kan hänvisa till Nathan Söderbloms stora ekumeniska möte 1925, som ju var inledningen till den ekumeniska rörelsen i världen. Mötet i april är en uppföljning av detta möte, kan man säga. Nu har ärkebiskopen känt det angeläget att samla världens kyrkoledare till ett möte om just nedrustning, social rättvisa och fred under den talande rubriken Liv och fred.

I augusti i höst samlas kyrkorna i Sverige till en av sina återkommande storsamlingar, med kanske upp till 10 000 deltagare, denna gång i Jönköping. En av sektionerna kommer att behandla nedrustning, social rättvisa och fred. Statsminister Olof Palme kommer att medverka vid ett stort offentligt möte på lördagskvällen.

1983 går alltså i fredens tecken för kyrkornas del. Som politiker välkomnar vi denna satsning. Den är inte partipolitisk, men i arbetarrörelsen känner vi stöd för det arbete som vi själva utför inom detta område.

Under drygt två år har jag deltagit i säkerhetskonferensen i Madrid. Den står nu – förhoppningsvis – vid slutet av sitt andra uppföljningsmöte. Detta började i november 1980 och skall – om allt går väl – vara slut strax efter påsk.

Den konferens som hade svårt att komma i gång i november 1980 har nu svårt att komma till ett slut. I två år har 35 stater bytt papper och åsikter, haft redaktionsgrupper, koordineringsgrupper och minigrupper, växlat officiella papper och icke-officiella papper, haft officiella sammanträden och icke-officiella sammanträden. Sammanlagt har man förhandlat i över 50 veckor, med olika uppehåll. Man måste faktiskt beundra de diplomater som orkar hålla på. Man kan, herr talman, inte komma någon vart om den politiska viljan saknas. Nu talar emellertid mycket för att konferensen trots allt går mot sitt slut.

I går lade NN-staterna, de nio alliansfria och neutrala staterna, fram ett nytt dokument för en slutuppgörelse. Det är väl förberett, och de flesta

frågor tycks nu vara lösta. Men ännu återstår ett par viktiga frågor. Bland dem är, som Sture Ericson tidigare sade, mandatet för en konferens för förtroendeskapande åtgärder och, i sin andra fas, för nedrustning. Här är det framför allt fråga om var de geografiska gränser skall gå inom vilka de förtroendeskapande åtgärderna – dvs. bl. a. föranmälan av manövrar och övervakning av sådana manövrar – skall fungera. Västmakterna har nu dragit sig tillbaka till ett slott utanför Madrid för att formulera sina slutliga krav. Sedan återstår att se om öst kan acceptera dessa krav. NN-staterna har lagt fram ett förslag som innefattar Europa och angränsande vatten. Det utgör, såvitt jag kan förstå, en vettig och realistisk kompromiss.

Basen för diskussionerna är slutdokumentet från Helsingfors 1975. Den svårighet man står inför är att flytta fram positionerna medan spänningarna mellan stormakterna under tiden har tilltagit. Den avspänning som nådde sin höjdpunkt i mitten av 1970-talet är numera ganska avkyld.

Konferensen består av tre korgar – en för säkerhetsfrågor, en för ekonomiska frågor och en för mänskliga rättigheter. Dessa skall väga jämt, och ställningarna är i stort sådana att väst kräver att bestämmelserna om de mänskliga rättigheterna skall utökas, medan öst ställer krav på säkerhetsfrågorna. De ekonomiska frågorna har i varje fall vid Madridmötet inte spelat samma kontroversiella roll som de andra två korgarna.

Sverige är naturligtvis i den situationen att vi önskar såväl en förbättring av de mänskliga rättigheterna som ett krav på säkerhet. Båda frågorna berör för oss mycket vitala intressen. Utan säkerhet i Europa kan det inte heller bli mycket av de mänskliga rättigheterna.

De mänskliga rättigheterna gäller sådana saker som informationsfrihet – bl. a. journalisternas rätt att röra sig fritt och försäljning av utländsk press i olika länder – fackföreningsfrihet och religionsfrihet. Sverige har mycket aktivt medverkat till en särskild paragraf om fackföreningsfrihet i slutdokumentet. Även när det gäller religionsfriheten har Sverige engagerat sig, och i dokumentet utsträcks kraven på religionsfrihet. Staterna skall faktiskt vidta åtgärder för att garantera religionsfriheten.

I den första korgen för säkerhetsfrågor har mandatet för en konferens om förtroendeskapande åtgärder och nedrustning som sagt varit den stora frågan. Det råder nu i stort sett enighet om att konferensen skall förläggas till Stockholm – i varje fall den inledande delen – och börja redan den 15 november 1983.

NN-staterna har, för att sätta stormakterna under press, fastställt datum för när Madridkonferensen skall sluta, nämligen den 27 april. Vi kan alltså utgå från att konferensen skall vara klar ett par veckor efter påsk.

Nästa uppföljningskonferens – Madridkonferensen är ju den andra – skall enligt detta dokument från NN-staterna hållas i november 1986, men dessförinnan skall tioårsdagen för Helsingfordokumentet firas i Helsingfors 1985.

Säkerheten i Europa, de mänskliga relationerna och de mänskliga rättigheterna är viktiga ting. Stormakterna – NATO och Warszawapakten – är involverade. Det är alltså stora krafter i rörelse och stora makter som här

har att besluta om de skall vara för ökad säkerhet och för ökade mänskliga rättigheter. Vi vet att Europa har stora truppstyrkor och dess värre tiotusentals kärnladdningar. Vi vet att 1983 är ett betydelsefullt år i detta sammanhang.

I det läget, fru talman, är det en ljuspunkt att man ändå kan samlas och förhandla. Om konferensen slutar utan att man kommer fram till ett slutdokument och utan att man enats om en fortsättning, är det en katastrof i varje fall för den opinion som inget högre önskar än fred, säkerhet och avspänning. De som får ta på sig skulden, om konferensen havererar, är stormakterna. Såvitt jag kan se är det USA som sitter på bakhasorna när det gäller detta arbete. Det är en stor skuld som kommer att vila på stormakterna, om säkerhetskonferensen i Madrid misslyckas i strävandena att gå vidare för att nå ökad säkerhet, ökad avspänning och ökade mänskliga rättigheter.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 67 STEN STURE PATERSON (m):

Fru talman! När industrialismen startade vid slutet av 1700-talet syntes världens råvarutillgångar obegränsade. Vad som saknades i det egna landet kunde hämtas utifrån. Industrialismens genombrottsårhundrade, 1800-talet, ledde till att land efter land, område efter område, kontinent efter kontinent drogs in i den industriella livssfären. Ett system av industrinationer, råvaruleverantörer och avsalumarknader utvecklades.

Med industrialismen följde en utvecklingsoptimism som knappast såg någon begränsning. Tid gavs ej till en fortlöpande sammanvägning av alla de faktorer som utgjorde underlag för eller påverkades av industrisamhället.

Sett ur det stora perspektivets synvinkel tycks industrinationerna ha saknat beredskap inför de förändringar som kunde skönjas mot slutet av 1930-talet och som med våldsamt kraft bröt fram efter andra världskrigets slut. Förändringarna var av politisk, social och ekonomisk art och utgör grunden för den s. k. strukturkris som industriländerna i dag genomgår.

I detta sammanhang vill jag, fru talman, endast uppehålla mig vid ett problemområde. Medvetenheten om dess förekomst är i stigande, kartläggningen av dess omfång ännu utförd och konkreta åtgärdsprogram för dess undanskaffande ännu i ett första trevande försöksstadium – ett sakernas tillstånd som är högst anmärkningsvärt med tanke på problemets avgörande betydelse inte blott för industrinationernas, inkl. Sveriges, fortsatta välfärd och utveckling utan än mer för hela mänsklighetens möjligheter att häva sig upp ur den svält, de sjukdomar samt den sociala och kulturella misär som ännu sätter sin prägel på alltför stora delar av vår planet.

Vad jag åsytftar är att skapa balans mellan mänskliga behov och naturtillgångar av förnybart och icke förnybart slag. Båda dessa typer av naturtillgångar har i global omfattning dragits in i industrisamhällets försörjningsbehov och i en sådan omfattning att vi i dag ser tillgången av vissa

Onsdagen den
16 mars 1983

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

råvaror vara uttömda i en nära framtid.

De första larmsignalerna kom från vetenskapsmän och forskare. Först efter andra världskriget hade dessa signaler trängt fram till ledande politiska kretsar på internationell nivå. Två i sammanhanget historiska händelser av stor betydelse var bildandet av FN:s organisation för undervisning, vetenskap och kultur 1946 (UNESCO) och FN:s utvecklingsprogram (UNDP) 1966. Genom dessa båda organisationer fick behovet av åtgärder mot en fortsatt överexploatering av våra naturresurser sin internationella förankring.

Nulägets akuta problem kan i korthet beskrivas så att världens totala tillgång till lämplig jordbruksmark krymper på grund av jordförstörelse, att jordens öknar växer med 58 000 kvadratkilometer årligen, att jordens skogsareal minskar, att luftens sammansättning gradvis förändras samt att luft och vatten uppvisar växlande halter av förorening. Sammantaget ger detta en djupt oroväckande bild, och det är människan själv som är dess skapare.

Med avseende på hotbildens omfattning är de motåtgärder som ännu satts in av anspråkslös omfattning.

Under aktiv svensk medverkan har en konvention mot långväga gränsöverskridande luftföroreningar vunnit begränsad internationell anslutning. Sverige bör arbeta vidare på denna konventions utveckling mot att omfatta såväl fler länder som precisare krav på åtgärder. Nuvarande huvudinriktning mot spridning av svavelföroreningar måste vidgas till att omfatta även andra föroreningar i stoft- eller gasform.

En för framtiden synnerligen angelägen fråga med krav på omedelbara åtgärder är förändringar i luftens sammansättning. Närmast vänds då intresset mot halten av koldioxid. Allt fler länder tillkännager sin vilja att övergå till kol som energikälla. Vid förbränning av kol och andra fossila bränslen frigörs betydande mängder av koldioxid – koldioxid som i årmiljoner legat bunden i jorden och varit undandragen från cirkulationscykeln att från luften tas upp och bindas vid en växt, för att vid förmultning återbildas till koldioxid som fritt går tillbaka till luften. Vid eldning med fossila bränslen tillförs således luften nya mängder koldioxid, medan förbränningen av biomassa endast frigör, om än snabbare än vid förmultningsprocessen, i cirkulationscykeln redan ingående koldioxidmängder.

Den ökande halten av koldioxid i luften blir än mer problematisk när den kopplas samman med jordens krympande skogar och minskande växttäckte. Vegetationen tar upp koldioxid och avger syre. Minskad vegetation innebär att mera koldioxid blir kvar i luften samtidigt som syretillförseln minskar. Luftens innehåll av såväl koldioxid som syre får dubbel påverkan i samma riktning genom dels eldning med fossila bränslen, dels minskning av jordens vegetationsbälten. Koldioxidhalten ökar och syrehalten minskar.

Den i detta skeende inbyggda problematiken är icke beaktad i debatten om ökad användning av fossila bränslen. Problemets omfattning och komplexitet är av den storleksordningen att de måste lösas genom internationell samverkan. Betydande forskningsinsatser måste göras rörande förändring av luftens

innehåll av koldioxid och syre och därmed sammanhängande effekter. Ett program härför faller väl inom ramen för UNESCO:s arbete.

Fru talman! En förändring av jordens vegetationsbälten påverkar icke endast luftens innehåll av koldioxid och syre utan även nederbörds klimatet. Belägg finns exempelvis för att en genom mänsklig påverkan åstadkommen övergång av högre transpirerande vegetationsbälten till lägre transpirerande sådana, har inneburit en så starkt minskad nederbörd i norra Afrika att där i dag ren öken finns en gång kunnat odlas vete utan konstbevattning. Området är känt som Sahel-Sudan.

För att stoppa pågående ökenspridning och få tillbaka markens produktionsförmåga krävs att de ursprungliga vegetationsbältenas transpirationskapacitet återställs. Det är ett mödosamt arbete, men det leder till ett varaktigt resultat. Häremot skall ställas dagens kortsiktiga, internationella – även svenska – hjälparbete i form av brunnsborrning. Ur många gånger fossila grundvattenslager pumpas vatten upp. Tillgången finns så långt lagret räcker – något nytt grundvatten bildas nämligen ej. När källan sinar är katastrofen ett faktum för de människor och djur som grundat sin existens på denna vattentillgång. Än värre! Man har kanske under tiden utökat sin djurstam och åstadkommit ett ökat tryck på vegetationen med överbetning och jordförstöring som följd. Hjälpsatserna har vänts till att bli rent skadliga.

Vid en 1977 av FN anordnad konferens om ökenspridning (UNCOD) antogs ett program för dess bekämpande. Enligt programmet skulle ökenspridningen ha hejdat vid slutet av detta århundrade. Betydande insatser krävdes för lösande av komplicerade biologiska, ekonomiska, politiska och sociala problem. FN:s miljöprogram (UNEP) skulle vara samordnande organ och genomförandet grundas på nationella program. Berörda länder har emellertid visat ett nedslående ointresse för aktiv medverkan, kanske beroende på dålig egen organisation. Hittills enda mera påtagliga resultat är den av ett antal regeringar bildade Club du Sahel, som lovat över 2 miljarder dollar för utveckling av Sahel-länderna. Även Sverige ger mindre bidrag till Club du Sahel.

För att stoppa ökenspridningen och återställa vegetationsbältena krävs massiva internationella insatser i vad gäller både forskning och praktiskt genomförande. Organisationer som UNDP, UNEP och UNESCO har en given plats i detta arbete. Sveriges roll bör vara den pådrivande, dymedelst ytterligare befästande sin position som en av de ledande nationerna för naturmiljöns bevarande.

Anf. 68 THURE JADESTIG (s):

Fru talman! Mellanöstern har under många årtionden varit i fokus. Under efterkrigstiden har den varit en av de stora oroshärdarna – där har varit en ständig balansgång mellan krig och förhoppning om fred. I dag förvägrar ingen palestinierna deras rätt till hemland, samtidigt som Israels rätt att existera börjar betonas även i arabländer. Trots att Israel existerat som nation sedan 1948 har några gränser ännu inte kunnat fastställas.

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

För några veckor sedan besökte riksdagskollegan Evert Svensson och jag området. Vi var i Jerusalem, Amman och Beirut. Under senare tid har massmedia koncentrerat sitt intresse på Libanonkriget och krisen i landet. Vi kände ett stort behov av att utöver studier i Västbanken få en direktbild av situationen i Libanon – få höra om problemen i nuet och om bedömningen för framtiden.

Vårt gemensamma studium i Mellanösternfrågan har pågått sedan slutet av 1960-talet. Vi har alltid varit noga med att både se och höra olika personer. Massmedia har ju så lätt att koncentrera sitt intresse till en uppkommen dramatisk situation och gör inte de nödvändiga analyserna över de bakomliggande problemen.

Under junikriget 1982 hörde vi talas om – även i dramatisk form – all den terrorbombning som dagligen drabbade de centrala delarna av Beirut. När man nu besöker huvudstaden – endast något mer än ett halvt år efter kriget – blir man förvånad över att finna en storstad vars centrala delar är så intakta. Om man nöjer sig med att se de materiella skadorna – och bortser ifrån allt mänskligt lidande som ett modernt krig innebär – så konstaterar man att det märks inte så mycket. Beiruts centrala delar är uppstädade.

Visst finns det krigsskador att se i staden – såväl från inbördeskampen under 1970-talet som från junikriget 1982. Båda har sina monument. Man räknar med att av krigsskadorna tre fjärdedelar kommer från inbördeskrigen och sålunda en fjärdedel från junikriget 1982.

De senaste skadorna märks tydligast efter kuststräckan och kring flygplatsen. De centrala delarnas ruiner härstammar från krigen från mitten av 1970-talet.

När vi så reste efter kustvägen – mot städerna Saida och Tyr – där de stora flyktinglägren ligger – ja, då känner man igen sig från TV-bilderna. Det är dåliga bostäder, helt eller delvis förstörda, nu på väg att repareras.

När man så möter människor i flyktinglägren – många från 1948 års orostider – då inser man frågans storhet. Det handlar om dessa Palestina-flyktingar som varken libaneser, israeler eller major Haddad vill att de skall vara kvar i Libanon.

Södra Libanon var ju på sitt sätt ockuperat av PLO – men då var dessa flyktingar i lägren skyddade av dess soldater. Nu är läget annorlunda. De libaneser som i mitten av 1970-talet fick lämna plats för PLO vänder nu åter till sina hemorter. Många var också de mänskliga tragedier som då utspelades, och det förenklar inte dagens situation.

I dag är södra Libanon delvis under israelisk kontroll. Där finns också observationspunkter för Unifil, FN-soldater. En stor del av området kontrolleras av major Haddads trupper. Ett faktum är att Libanons centralregering kontrollerar enbart en mindre del av landets territorium.

Under vår resa efter kustremsan noterade vi kilometervis av apelsinlundar vars frukter inte hade plockats ner. Landets jordbruk kan snabbt slås sönder. I Beirut noterade vi att det var betydligt billigare att köpa t. ex. israeliska frukter och grönsaker än de inhemska.

Libanons situation är sålunda mycket komplicerad. Människorna i

flyktinglägren har det svårt – även om UNRWA gör stora insatser.

Dagen vi besökte Saida hade flygblad spritts bland palestinierna som bodde i stan. Det korta innehållet var följande:

Ni palestinier vet att ni inte är önskvärda. Vi kan inte garantera er säkerhet. Ge er därför omedelbart i väg till lägren – annars.

Flygbladen var undertecknade av Libanons röst. Och man behöver inte ha så stor fantasi för att förstå att säkerheten för människorna i dessa läger är mycket skör.

Det finns två krav man måste ställa. Jag är medveten om att de i sig är motstridiga. Men enligt internationella konventioner måste Israel garantera befolkningen säkerhet. De israeliska soldaterna måste stanna kvar till dess att andra kan överta ansvaret.

Men Israel måste ju dra sig ut ur Libanon. Det måste innebära att FN övertar ansvaret. Jag hoppas att regeringen på något sätt kan aktualisera den här frågan internationellt. Humanitärt och mänskligt är detta i nuet en mycket viktig fråga.

Vi besökte också Västbanken. Vi samtalade med företrädare för palestinier såväl i Jordanien som på Västbanken. Vi hade också samtal med representanter för Begins administration, liksom för oppositionspartiet Labour Party.

Det finns många problem som man ser framför sig när man försöker tränga ned i frågor av denna storhet. Hindren är många innan man kan nå vad vi alla önskar – en fredlig utveckling. Det finns emellertid i dag många öppningar. Fredsplaner är publicerade från olika utgångspunkter, och många krafter synes önska delta i fredsprocessen.

Trots alla svårigheter och barriärer måste vi vara förhoppningsfulla. Allt är beroende på den goda viljan i det mänskliga sinnet, nämligen förmågan att kunna erkänna varandras existens. Vägen ut ur krisen är naturligtvis besvärlig och lång, men den är nödvändig. Det finns inga andra gränser än fredens.

I dag på morgonen fick jag i mitt postfack ett litet lyriskt stycke av en föreningskamrat från Örnköldsvik, Gun Grip-Ödlund. Hon säger så här:

”FRIHET är
att unna sin nästa
samma värde som man själv vill ha
i egna och andras ögon
FRIHET är
den store mästars ord
'Allt vad ni vill
att människorna
skall göra er
det skall ni också göra dem'
Ja, det är FRIHETEN
den stora och svåra.”

Jag tycker att hon mycket väl har formulerat tankar som vi bör ha i en

Nr 99

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

utrikespolitisk debatt som denna. För freden ingår också i människans frihetslängtan.

Anf. 69 IVAR VIRGIN (m):

Fru talman! Jag skulle först vilja göra några reflexioner om den kritik som moderata samlingspartiet fått mottaga för vår inställning till kyrkornas namninsamling för fred. Uppropet innehåller bl. a. ett krav på frysning av antalet kärnvapen.

Man kan konstatera att det kravet helt överensstämmer med den ena sidans uppfattning, med Sovjetunionens uppfattning. Är det krav som leder till ökade möjligheter för en fredlig utveckling? Enligt min mening finns det betydande risker för att det är tvärtom. Om däremot förhandlingarna mellan USA och Sovjetunionen rent hypotetiskt skulle leda till att Sovjet minskar sitt antal medeldistansrobotar av SS 20-typ i Europa till t. ex. 50 stycken och NATO-sidan då avstår från att utplacera sina robotar, då skulle i realiteten antalet kärnvapen minska med nära 300, och fördelningen skulle sannolikt vara sådan att en bättre balans skulle uppnås. En sådan utveckling borde vi ha all anledning att hälsa med tillfredsställelse. Det är därför olyckligt att stödja ett förslag som ensidigt gynnar den ena parten.

Det måste, för alla reflekterande människor, framstå som en tragedi att en så stor del av världens begränsade resurser går till vapen. En värld som på många håll saknar möjligheter att klara även den nödvändigaste försörjningen av mat och husrum skulle ha behov av en väckelse på den internationella solidaritetens område. Denna väckelse borde starta i Sovjetunionen och USA.

En balanserad nedrustning i dessa länder skulle friställa stora tillgångar att kunna användas för ökat bistånd till behövande länder. I dagsläget är både Sovjetunionen och USA u-länder på biståndsområdet. En kraftfull hjälp från dessa länder borde kunna öka förutsättningarna för en varaktig fred. En stor mängd konflikthanledningar skulle på sikt falla bort.

Vårt land skall självfallet på det internationella planet aktivt och målmedvetet arbeta för en förändring i denna riktning.

Det finns vissa grundförutsättningar för den självständiga och alliansfria utrikespolitik som vi vill föra och som ytterst syftar till att garantera freden i vårt land. En sådan grundförutsättning är ett starkt svenskt försvar. Det förslag som moderata samlingspartiet framför till årets riksdag innebär att vi vill säkerställa ett sådant försvar, och det bygger på försvarsbeslutet 1982 – som samtliga borgerliga partier stod bakom.

Det kan finnas anledning att erinra om den allvarliga strävan att åstadkomma en bred enighet i försvarspolitiken som utmärkte Tage Erlander. Han upplevde enigheten som mycket värdefull, inte minst därför att den stärkte vår utrikespolitiska linje. Jag skulle gärna vilja uttrycka en förhoppning att en sådan försvarspolitisk enighet skall bli möjlig i framtiden. Landet skulle vinna på det.

En annan grundförutsättning för en oberoende utrikespolitik är att vi även vid en eventuell avspärrning framför allt kan klara vår livsmedelsförsörjning.

1977 års jordbrukspolitiska beslut fastslår jordbrukets betydelse ur beredskaps- och försörjningssynpunkt och fastslår behovet av säker tillgång på livsmedel.

Vi kan konstatera att jordbruket f. n. väl fyller de krav man kan ställa på det. Näringen har t. o. m. lyckats så väl att vi just nu har betydande överskott på livsmedel. Detta har i den allmänna debatten utpekats som ett mycket bekymmersamt faktum. Exporten av livsmedel sker normalt till lägre priser än vad som erhålls på den svenska marknaden. Jag skulle bestämt vilja hävda att överskotten trots detta är en tillgång.

För det första ökar våra möjligheter att även i ett kärvt läge med avspärrning och kanske brist på viktiga produktionsmedel upprätthålla en god försörjning med livsmedel. Att i goda tider ha ett visst överskott torde mot den bakgrunden vara nödvändigt.

För det andra har de svenska exportansträngningarna lyckats förvånansvärt bra. Exempelvis har exporten av griskött under perioden januari—februari i år uppgått till 15 000 ton. Det innebär en ökning från motsvarande period föregående år på 70 %. Dessutom har en stor del av exporten gått till Japan och kunnat ske till priser som motsvarar de svenska. På samma sätt har en betydande export av oljväxtfrö till Japan kunnat äga rum till goda priser. Exporten av livsmedel tillför vårt land betydande valutainkomster.

För det tredje måste det ur global synpunkt vara riktigt att vi utnyttjar de produktionsresurser vi har och genom detta bidrar till världens livsmedelsförsörjning. En del av vår hjälp till u-länderna sker enligt konventionen om livsmedelshjälp, där Sverige årligen bidrar med 40 000 ton vete. Det internationella beredskapslaget får svenskt stöd med likaledes 40 000 ton vete och 1 250 ton matolja.

När man vet vilket enormt behov av hjälp u-länderna har måste man reagera inför uppgiften att 200 000 ton havre eventuellt skall användas som energikälla. Den här frågan har berörts många gånger under dagens debatt. Spannmålen kan självfallet få en rimligare användning i en svältande värld. Vår huvudinriktning vad beträffar u-hjälpen måste ändå vara att u-länderna i största möjliga utsträckning skall producera sina egna livsmedel. Här skall vi stödja dem.

I sammanhanget kan det vara värt att påminna om de förhållanden som rådde i början av 1970-talet. Då var världens produktion av livsmedel hårt ansträngd, vilket bl. a. visade sig genom att vår prisnivå i Sverige tidvis kom att ligga under världsmarknadens.

Fru talman! Det finns anledning att ha en betydande ödmjukhet inför de här frågorna.

Anf. 70 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag uppfattade det så, att Ivar Virgin invände mot vad jag sade om kyrkornas namninsamling. Ivar Virgin upprepade vad man brukar säga från moderat håll, nämligen att man inte kan ställa upp bakom kyrkornas namninsamling på grund av att den talar för en frysning. Det är, sade Ivar Virgin, uteslutande en sovjetisk inställning.

För det första är det ju en svensk inställning!

För det andra är det en mycket stark opinion i USA som vill ha till stånd en frysning.

I FN har man röstat om den här saken. Det var 119 nationer mot 6 som ställde sig bakom kravet på en frysning.

Vi har nu fått reda på att en majoritet i representanthuset i USA står bakom kravet för en frysning.

Det är väl då ändå ganska förmätet att säga att detta är en ensidig sovjetisk inställning! Nej, det är en svensk moderat inställning, med stöd i högerkrafterna i USA!

Anf. 71 IVAR VIRGIN (m) replik:

Fru talman! När det gäller strategiska kärnvapen skulle vi säkert kunna acceptera en frysning enligt det förslag som kanske är avsikten med kyrkornas namninsamling. Men när kravet överförs på de känsliga förhandlingar om medeldistansvapen som f. n. pågår i Europa kan vi inte vara med.

Det är väl rätt egendomligt att moderata samlingspartiet i Sverige i det fallet har sällskap med socialister litet överallt i världen. Det är t. o. m. så att vi i praktiken har sällskap av de franska kommunisterna, vilket väl måste registreras som en egendomlighet.

Vi tycker att det finns all anledning att lita på de förhandlingar som pågår. Jag skulle tro att en betydande reduktion av kärnvapnen de facto kommer att bli resultatet av förhandlingarna i Genève. Maj Britt Theorin uttryckte också den uppfattningen i sitt tidigare inlägg. Jag hoppas verkligen att hon och vi får rätt på den punkten.

Anf. 72 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Utan att närmare gå in på frågan om antalet kärnvapen vill jag säga att vi vet att det finns ungefär 60 000 i världen, varav ungefär 15 000 är placerade i Europa. Man kan säga – det är ett uttryck som har använts – att Europa är nedlusat med kärnvapen.

Ibland resonerar man här så, att har den ena sidan ett kärnvapen till, så måste den andra sidan ha ett kärnvapen till, trots att bara en liten del av kärnvapnen på den ena sidan, om de används mot fienden, är tillräcklig för att förstöra både fienden och det egna landet. Det är faktiskt så att vi kan förgöra varandra i världen med bara den enda sidans kärnvapen.

Den opinion som här bärs fram gäller en frysning på båda sidorna. Det handlar om utveckling, produktion, lagring och stationering.

Jag kan inte tänka mig att den amerikanska opinionen, när den är förankrad i representanthuset av republikaner som Hatfield, skulle vara så naiv att den låter sig luras av en sak som bara skulle gynna Sovjetunionen. Jag tror att den grundläggande orsaken till att moderaterna inte vill vara med på den här namninsamlingen är att man vill markera en helt annan utrikespolitik än den som den övriga delen av denna riksdag står för. Jag skall kanske tillägga, att även om kyrkorna har eftersträvat sådana formuleringar att

nästan varenda en kan ställa sig bakom dem, behöver man nödvändigtvis inte acceptera varenda bokstav. Det här är ju en opinionsyttring. Nog skulle det vara skönt om också moderaterna sällade sig till kyrkornas strävan och inte så att säga mälde sig ur också den här opinionen, som vi är så beroende av. Man har velat markera sin inställning i denna fråga, precis som i alla andra utrikespolitiska och sociala frågor.

Nr 99

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Anf. 73 IVAR VIRGIN (m) replik:

Fru talman! Man kan med hänsyn till vad som här sagts verkligen undra varför en stor del av kyrkan står utanför den här namninsamlingen. Det har faktiskt bildats en rörelse inom kyrkan som går emot denna namninsamling. Man kan också fråga sig varför Sovjetunionen betalar ut stora summor, lägger ner mycket propagandapengar för att backa upp den.

Jag vill ånyo konstatera att den moderata uppfattningen i det här fallet i stort sett sammanfaller med socialdemokraternas i Västtyskland, Willy Brandts linje, med Mitterands linje i Frankrike – om jag inte minns alldeles fel, ingår en hel del kommunister i Mitterands regering. Vår allvarliga och genomtänkta bedömning är den att vi bäst gagnar freden genom att försöka inta en så neutral ståndpunkt som möjligt. Därför har vi hamnat på en annan ståndpunkt än många andra. Det är bara att konstatera.

Ni kan vara lugna. Vi har samma behov av att verka för fredsfrågor som alla andra. Det är självklart.

Förste vice talmannen anmälde att Evert Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 74 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Utrikesminister Lennart Bodström har med rätta i dag konstaterat att det totalt sett råder en ungefärlig militär balans mellan allianserna. Han har vidare sagt att den bör bibehållas, men på en betydligt lägre nivå.

Då det gäller kärnvapenpotentialen är det sannolikt så att den västliga alliansen har en större potential än den andra sidan.

Det är här fråga om ståndpunkter och uppgifter som funnits med i bilden sedan åtskillig tid tillbaka. Förändringen av ståndpunkten kom i och med att USA fick en ny regering, Reaganadministrationen. Man har aldrig kunnat belägga att den överlägsenhet som Reaganadministrationen påstår föreligger såvitt avser Warszawapakten finns i verkligheten.

Det material som har lagts fram av opartiska institut, exempelvis SIPRI, har inte givit stöd för den nya uppfattning som Reaganadministrationen har gjort sig till tolk för. Att sedan moderata samlingspartiet har följt Reaganadministrationen i spåren är en sak som moderaterna får göra upp med sig själva. Alldeles klart finns en god grund för den ståndpunkt som regeringen har intagit i denna fråga. Jag begärde inte ordet i första hand för att säga detta, utan mitt anförande skall handla om situationen i södra Afrika. Apartheidpolitiken i södra Afrika är ett hot mot internationell fred

Onsdagen den
16 mars 1983

---

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

och säkerhet, framhöll utrikesminister Lennart Bodström i sitt tal i förmiddags. Läget i södra Afrika har förvärrats avsevärt under senare tid. I takt med den i vissa avseenden positiva utvecklingen i frontstaterna och framstegen för befrielseörelsen i Sydafrika och Namibia har Apartheidregimens angreppshandlingar ökat kraftigt. Det främsta målet för angrepp, utan krigsförklaring, är Angola. I Angola ockuperar en sydafrikansk invasionsarmé betydande områden i söder, medan sabotage och terrorism förekommer längre norrut.

I Moçambique kompletteras det ekonomiska sabotaget med starkt ökade resurser till den Sydafrika-ledda organisationen RNM som är inriktad på terror och sabotage mot civila mål. I Zimbabwe opererar sydafrikanska enheter och Sydafrikatränade ligor för att förvärpa de inrikespolitiska problem som nu råder i landet.

Andra frontstater drabbas på i viss mån liknande sätt. Nyligen gick sydafrikanska enheter in i Lesothos huvudstad Maseru och dödade i en veritabel massaker nära 50 personer av både inhemsk och sydafrikansk nationalitet.

I slutet av denna månad kommer det att hållas en stor internationell solidaritetskonferens med frontstaterna i Portugal, med stöd av president Eanes samt av ledarna för frontstaterna och för befrielseörelserna i södra Afrika.

Det finns enligt flera källor en sydafrikansk ockupationsstyrka i Namibia på mellan 80 000 och 100 000 man. Denna används för att terrorisera landets befolkning. Namibia utgör också en militär bas för Sydafrikas ständiga angrepp mot grannländerna.

Amnesty International presenterade i november förra året en rapport om kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Namibia. I rapporten redogörs bl. a. för att människor hålls fängslade utan rättegångar, sitter häktade utan tidsbegränsningar och blir torterade, ofta i hemliga interneringscentraler. I rapporten beskrivs också hur människor försvinner efter arresteringar och hur politiska motståndare avrättas utan att någon domstol har avkunnat någon dödsdom.

Amnesty International efterlyser en oberoende rättslig kommission för att undersöka tortyr och andra övergrepp. Denna undersökning bör företas inom FN:s ram, i första hand genom att en särskild undersökningskommission tillsätts.

En kolonial utplundring av Namibias tillgångar sker systematiskt av Apartheidregimen i Pretoria.

En stor export äger rum från Namibia, främst till USA och andra västländer. Särskilt oroande är den stora export som sker av uranium från Namibia. Landet är den i storleksordning femte exportören i världen av denna ytterst eftersökta vara.

Den svenska importen direkt från Namibia är enligt importstatistiken obetydlig och omfattar persian och andra skinnvaror samt små mängder mineraler. Dessutom kan varor från Namibia ingå i Sveriges import från Sydafrika.

Från den 27 september 1974 finns ett FN-dekret – dekret nr 1 – till skydd för Namibias naturtillgångar. Detta dekret förbjuder export av Namibias naturtillgångar utan tillstånd av FN:s Namibiaråd. Förslag har framlagts om att dekretet skall göras till nationell lagstiftning för FN:s medlemsländer och att dekretet liksom den nationella lagstiftningen skall förses med straffbestämmelser.

FN har även uppmanat sina medlemsländer att inte bara stoppa all import utan även andra ekonomiska förbindelser med Sydafrika som illegal företrädare för Namibia. Inga ekonomiska förbindelser kan under rådande sydafrikansk ockupation upprätthållas med Namibia utan medverkan av den maktavande Pretoriaregimen.

Vid Svenska FN-förbundets rikskonferens för sanktioner mot apartheid samt solidaritet med befrielsekampen i södra Afrika förra året föreslogs bl. a. att Sverige skulle för egen del omsätta dekret nr 1 i svensk lag och tillfoga straffbestämmelser för brott mot denna lag, att andra stater skulle uppmanas att göra detsamma samt att Sverige aktivt skulle verka för att dekret nr 1 med straffklausul antas av FN:s säkerhetsråd.

Jag har tillsammans med andra ledamöter i kammaren väckt en motion med förslag i den riktningen.

I sitt anförande vid konferensen framhöll utrikesminister Bodström bl. a. att FN-planen är en demokratisk och fredlig lösning på Namibiaproblemet. Den skulle ge Namibias folk rätten att självt bestämma sin framtid utan inblandning utifrån.

Det mest kännbara påtryckningsmedlet på Sydafrika att lämna Namibia är uppenbarligen sanktioner. Sverige verkar för att FN:s säkerhetsråd skall besluta om sådana. Att införa sådana ekonomiska sanktioner mot Sydafrika att rasistregimens ekonomiska utveckling drabbas allvarligt är en stor internationell politisk fråga. USA, England och Frankrike har hitintills konsekvent inlagt veto i säkerhetsrådet mot förslag i den riktningen. En rad stater, däribland Sverige, har därför valt att införa egna avgränsade sanktionsåtgärder mot förbindelserna med Sydafrika, i avvaktan på beslut om internationella sanktioner. Den svenska lagen mot nyinvesteringar i Sydafrika och Namibia är ett exempel på detta.

F. n. pågår en översyn av den lagstiftningen, och förslag väntas bl. a. om förbud mot teknologiöverföring till Sydafrika. Det kan vara nära till hands att nya propåer om punktåtgärder mot rasistregimen hänvisas till den pågående utredningen. Åtskilliga åtgärder borde kunna vidtas utan att man avvaktar en övergripande lagstiftning.

Maj Britt Theorin m. fl. begärde i en motion i följd föreskrifter om att statliga företag inte skulle handla med Sydafrika. Riksdagen var då inte beredd att acceptera kravet. Den alarmerande utvecklingen i södra Afrika och den växande opinionen här hemma gör det befogat att ånyo överväga det kravet.

Det är oklart vilken omfattning de statliga företagens handel med Sydafrika kan ha. Mycket talar dock för att volymen är obetydlig. I fallet Vin- & Spritcentralen utgör importen från Sydafrika bara 0,08 % av den totalt

försålda volymen. Det är således inga stora värden som sätts på spel. Visserligen kan det hävdas att åtgärderna därmed inte heller påverkar Sydafrika, men få bedömare anser att sanktioner skall ses som det vapen som får rasistregimen att falla. Sanktionerna har andra funktioner, som också utrikesminister Lennart Bodström påpekade vid FN-förbundets konferens. Ekonomiska sanktionsåtgärder skulle nämligen även ha effekten att visa näringslivet och regeringen i Sydafrika att landet inte är en accepterad partner i det västliga ekonomiska systemet.

Internationella valutafonden, IMF, beviljade i början av november 1982 ett lån på 1,1 miljarder dollar till Sydafrika. Lånet har väckt stark kritik och strider mot Sveriges inställning att inte ge stöd av detta slag till den brottsliga apartheidregimen i Sydafrika. Den nordiska representanten i IMF, vilken även företrädde Sverige, röstade inte emot beslutet och stödde inte ens ett förslag om att IMF skulle uppskjuta beslutet. Regeringen måste aktivt verka för att söka förhindra en upprepning av detta ställningstagande.

Vi skall fortsätta vår kamp mot dödsstraffet, sade utrikesministern i sitt tal i dag. Det finns sex unga människor i åldern 23–28 år som nu väntar på avrättning i Sydafrika. Defence and Aid Fund, en organisation med säte i London till stöd för apartheidregimens offer, vädjar till världsoinionen om hjälp för att rädda dessa unga män. Defence and Aid får som bekant svenskt statligt stöd till sin verksamhet. Denna vädjan för de dödsdömda hoppas jag skall få en stark svensk anslutning. Själv har jag sänt en vädjan till Sydafrikas president och också fått ett svar. Blir protesterna tillräckligt starka, kan de dödsdömda räddas. Det finns tidigare exempel på att så har skett.

Anf. 75 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! I nattens sena timme går Hans Göran Franck upp och raspar ur sig en anklagelse mot oss moderater för att i alla hänscenden vara styrda av den amerikanske presidenten i våra säkerhetspolitiska bedömningar. Låt mig inte fresta kammarens tålmod med att bemöta dessa dumheter, låt mig bara säga att vad Hans Göran Franck sade är både okunnigt och oförskämt.

Anf. 76 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Fru talman! Jag har bara redogjort för hur läget är då det gäller balansen i fråga om de militära styrkorna och kärnvapnen. Vad jag har sagt är att ståndpunkten att det i stort sett råder totalt sett militär balans ändrades av Reaganregimen när den kom till makten. Jag har vidare konstaterat att moderata samlingspartiet också tydligtvis har ändrat sin uppfattning, som nu ligger nära Reaganadministrationens.

Detta är vad jag har sagt, och Carl Bildt får ta det för vad det är; det rör sig inte om några oförskämdheter. Jag antar att Carl Bildt står för den inställning som moderaterna har.

Anf. 77 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Självfallet står jag för vår inställning. Men det var okunnigt och oförskämt, därför att det avslöjade att Hans Göran Franck över huvudet taget inte har läst våra dokument. Om Hans Göran Franck gör sig besväret att gå till de dokument där vi har presenterat vår syn på dessa saker, finner han att källorna är ganska nöga angivna. Det står noga citerat vad vi åberopar, och där återfinns bedömningar av andra än dem som Hans Göran Franck påstår att vi förlitar oss på. Därför var det, Hans Göran Franck, okunnigt och därmed oförskämt att komma med detta.

Anf. 78 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Fru talman! Detta betyder i stort sett att det angrepp som riktades mot mig i lika hög grad riktar sig mot regeringen och Lennart Bodström, eftersom den ståndpunkt jag utgick ifrån är den som återfinns i regeringsdeklarationen.

Förste vice talmannen anmälde att Carl Bildt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 79 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag avser att ta upp två frågor här i kväll. Den första rör de fångna sovjetiska pingstvännerna på amerikanska ambassaden i Moskva, den andra rör politiska fångar i Etiopien.

I juni i år blir det fem år sedan en grupp sovjetiska medborgare sökte sin tillflykt till amerikanska ambassaden i Moskva i samband med ännu ett försök att erhålla utresevisum från Sovjet till USA.

Sedan många år tillbaka har de båda familjerna Vasjenko och Chymchalov sökt få emigrera till väst, enkannerligen till Förenta staterna, för att där bl. a. fritt kunna få utöva sin kristna religion. Sovjetiska myndigheter har kontinuerligt sagt nej till deras ansökningar.

Därtill har de trakasserats på ett otal sätt. De har fått vistas på psykiatriska sjukhus, de har suttit i fängelser resp. arbetsläger, deras barn har omhändertagits för samhällsvård och samhällsupfostran.

Upprepade löften om utresetillstånd har givits dem av myndigheterna, men dessa löften har inte infriats.

I juni 1978 kom gruppen, som då bestod av åtta personer, till amerikanska ambassaden för att diskutera sin svåra situation. Den sovjetiska milisen ville förhindra deras tillträde till ambassaden. Sju av dem lyckades fly in på ambassadens gård, en 17-årig pojke togs om hand minst sagt bryskt med långvariga skador som följd.

Fru talman! Således befinner sig nu sex av dem på amerikanska ambassaden. En av kvinnorna har efter sjukhusvistelsen sänts tillbaka till hemorten. De här människorna begär inga privilegier, de begär endast att få emigrera, helt enligt den allmänna deklarationen om mänskliga rättigheter – vilken bekräftades av slutdokumentet i Helsingforsavtalet 1975, vartill bl. a. Sovjetunionen medverkade.

Den fria världens reaktioner under åren har varit kraftiga. I juni 1979 skrev

Onsdagen den
16 mars 1983

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

den utvisade sovjetiske dissidenten Bukovskij ett brev om familjernas öde till Time Magazine.

1980 föreslogs i amerikanska senaten en speciallag för att kunna betrakta de boende på amerikanska ambassaden som amerikanska medborgare. Lagen är ännu inte färdigbehandlad.

1980 togs frågan upp av Frankrikes delegation till Madridmötet.

I april 1981 gjorde president Reagan ett skarpt uttalande i frågan.

I juni 1981 sände bl. a. brittiska parlamentsledamöter ett brev till The Times. Det följdes av en demonstration i London. 3 500 personer deltog – 23 000 underskrifter erhöles på ett upprop som man lade fram.

Frågan kom upp i parlamentet strax efter detta. En s. k. Early Day Motion utfärdades och undertecknades av ca 300 parlamentsledamöter. I oktober riktade ett trettiotal av dem en vädjan till Bresjnev.

I december 1981 skickade nio svenska riksdagsledamöter en skrivelse till Bresjnev. Tyvärr svarade han aldrig, trots flerfaldiga påstötningar från oss nio.

I januari 1982 tog Alexander Haig upp frågan vid ett möte med Gromyko. Det norska stortinget har reagerat. Premiärminister Thatcher har erbjudit de sju asyl. Det holländska parlamentet har agerat. Fram till april 1982 gjordes 35 framstötningar till de sovjetiska myndigheterna med förslag till lösningar från amerikansk sida.

I december 1982 beslöt vi svenska riksdagsledamöter att försöka få kontakt med den nyvalde partisekreteraren Andropov i förhoppning om en "liberalare inställning än tidigare".

Så till vida blev den aktionen en framgång som att vi fick svar från Andropov. Men svaret innehöll ingen substans. Andropov svarade bara att de sju skulle återvända hem och därifrån begära visum för utresa ur landet. De skulle behandlas helt i enlighet med lagar och bestämmelser och hade ingenting att frukta.

Denna deras fruktan för repressalier och förvisningen om att ännu en gång få avslag på sina ansökningar är förstaelig. De sovjetiska myndigheterna har ju hittills uppträtt helt avvisande.

Men alla de som tror på mänskliga rättigheter, som tror på rätten till religionsfrihet, som tror på rätten att resa fritt mellan länderna kommer inte att förtröttnas. Över hela världen kommer stödet för de båda familjerna – och f. ö. för alla människor på vår jord som lever i förtryck och ofrihet – att fortsätta.

Vi vill här i dag i vår riksdag uppmana alla att ge familjerna Vasjenko och Chymchalov sitt stöd och uppmana det sovjetiska folket, dess ledare med Andropov som främste företrädare och dess myndigheter att uppfylla familjernas självklara rätt att själva bestämma var de vill leva, hur de vill uppfosta sina barn och vad de vill tro på.

Fru talman! Den andra fråga som jag inledningsvis nämnde att jag ville ha behandlad här i dag är den om de politiska fångarnas i Etiopien situation. För två år sedan berörde jag i den utrikespolitiska debatten detta ämne. Aktionsgruppen för politiska fångar i Etiopien har vid det här laget arbetat i

åtta år – med växlande framgång. Flera av de politiska fångar som jag den gången berörde har släppts fria; andra sitter fortfarande fängslade, nya fångar har gripits och spärrats in.

Låt mig här säga, att även om vi fortfarande är djupt oroade över förhållandena i Etiopien, så är det med tillfredsställelse som vi konstaterar att 718 fångar frigavs i samband med det etiopiska nyåret den 11 september förra året. Grand Palace, vars källare fungerar som fängelse, har tömts. Såvitt man vet lever de därifrån frigivna nu i frihet. De har fått amnesti och har rätt att ta varje form av arbete eller uppdrag.

Men fortfarande beräknas antalet politiska fångar uppgå till ungefär 800 – siffran är naturligtvis svår att verifiera. Till dessa räknas de kvinnliga fångarna i Akaki-fängelset, som symboliskt nog även kallats "End of the world". De har suttit där sedan 1975 och är i alla åldrar. Somliga är nu gamla, somliga av dem var bara 18 år vid fängslandet. Flera av kvinnorna var gravida då de togs om hand. Deras barn har tillbringat hela livet i fängelse. För dessa små barn har Rädda barnen gjort en stor insats och försett dem med barnförnödenheter av olika slag.

I Nekemte-fängelset sitter s. k. åsiktsfångar fängslade för sin tro, sitt medlemskap i Mekane-Jesus-kyrkan. Flera av dessa sitter där sedan 1979. Många av dem vet inte ens vad de anklagats för. Det är ovisst om de har genomgått förhör.

Mekane-Jesus-kyrkan, som sedan lång tid haft ett väl utvecklat samarbete med svenska missionärer och svenska samfund, meddelar nu att regimen förbjudit unga människor under 23 år att besöka gudstjänsten. Kyrkibesök innebär för en ung etiopier fara för arrestering, tortyr och fängelsestraff. Trots detta har enligt uppgift åtminstone vid ett tillfälle stora skaror ungdomar formligen stormat en kyrka i Addis Abeba för att få fira sin gudstjänst. Den gången var de så många att regimen lakejer ej kunde stoppa dem. Men ute i de små församlingarna på landsbygden är detta förtryck av trosfrihet och mötesfrihet naturligtvis ett förfärande hot, främst riktat mot de unga.

Etiopien ligger långt från vårt land. Men banden mellan Etiopien och Sverige är av gammalt datum. De etiopiska och svenska folken är angelägna om goda förbindelser och goda kontakter.

Det är glädjande att kunna konstatera att SIDA gjort utmärkta insatser i Etiopien. Bl. a. förtjänar nämnas att 200 000 barn fått sin skolundervisning i skolor byggda genom SIDA:s försorg.

Till sist, fru talman, vill jag rapportera om ett femtontal personer som fängslades redan 1974 och som sedan 1979 är försvunna. Från det året har ingenting hörts från dem. Rykten har gått att någon enda vid något tillfälle skulle ha befunnit sig på sjukhus. Men ingenting har kunnat bekräftas.

Anhöriga till dem vädjar nu till opinionen runt om i världen om stöd i kraven på efterforskningar. Deras öden måste kunna klarläggas.

Jag avser inte att här läsa upp deras namn utan kommer i stället att överlämna en namnlista till utrikesdepartementet, i förhoppning om att vi i Sverige genom UD:s försorg skall kunna bidra till att skapa denna klarhet

Onsdagen den
16 mars 1983

I detta anförande instämde Tore Nilsson (m).

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Anf. 80 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! I år blir det 35 år sedan FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna skrevs under. Det är alltså ett jubileum för en stor tanke, för det var ju en verkligt stor tanke att man skulle garantera alla människor frihet från förtryck, våld och nöd. Det var naturligtvis en stor politisk händelse, när man kunde samla alla jordens stater kring det kravet.

Men hur verkligheten ser ut har dokumenterats ganska utförligt, bl. a. i denna utrikesdebatt. De båda anföranden som kom omedelbart före mitt är ett par exempel på den bistra verkligheten. Av de vackra tankarna när FN-deklarationen skrevs under blev det mest bara tankar. Människornas förmåga att skapa lidande och att utöva förtryck mot andra har bara blivit alltmer raffinerad, förtrycksmetoderna har blivit bättre utvecklade. De länder som till äventyrs själva inte behärskar konsten att genomföra raffinerad tortyr har tillgång till experthjälp från supermakterna för att genomföra den.

Det finns skilda motiv bakom det förtryck som vi ser runtom i världen. Det kan användas för att upprätthålla ett politiskt system, som inte skulle kunna överleva om människor hade frihet. Det är vad vi upplever i Östeuropa – det var det som låg bakom invasionerna i Ungern och Tjeckoslovakien och som vi ser illustrerat dagligen i Polen. Något liknande ligger bakom det som nu pågår i Iran, där den s. k. islamiska revolutionen tydligen bara kan upprätthållas genom blodbad.

Det kan också vara fråga om en maktelit, som kämpar för att behålla sin makt: Vi kan se exempel på det i Latinamerika och El Salvador, men också med andra ideologiska förtecken i Nicaragua. Det allra mest dramatiska, och kanske också mest avskyvärda exemplet på detta är naturligtvis Sydafrika, där våld och förtryck används för att en vit minoritet skall kunna leva i lyx på den svarta majoritetens bekostnad.

Det är kanske ett liknande fenomen som vi just nu ser i Zimbabwe, där majoritetsstammens företrädare tycks bedriva något av ett utrotningskrig mot en minoritetsbefolkning.

Förtrycket kan också bero på ren vinningslystnad. Ett exempel på det är den skövling som nu pågår i Amazonasområdet i Brasilien och som hotar att leda till utrotning av en indianbefolkning.

Det kan handla om supermakternas direkta ingripanden för att ta vara på sina globala intressen, som amerikanernas härjningar i Vietnam och det som Sovjetunionen har för sig i Afghanistan.

Listan på exempel kan göras mycket lång. Det viktiga är att vi aldrig ger upp i kampen mot våld och förtryck, att vi aldrig förtröttas, även när det kan verka ganska hopplöst.

Det är också viktigt att vi inte gör åtskillnad på förtryckare, utan protesterar med samma kraft oavsett om det är stora eller små stater, oavsett

---

Stöd till anordningar för att minska svavelutsläpp vid förbränning av kol

med vilka ideologiska förtecken förtrycket sker och oavsett vilken relation Sverige traditionellt har till dessa stater.

Det är också angeläget att vi med all kraft försöker bygga upp FN som det visserligen bräckliga värn, men dock värn, för en internationell rättsordning som FN kan vara. FN är naturligtvis svagt – det är vi alla medvetna om. Men det är betydelsefullt att vi tänker på att FN är just så starkt som medlemsstaterna vill göra det till. Det kan kanske ibland vara frestande att avfärda FN med en axelryckning, men varje gång som vi faller för den frestelsen bidrar vi till att ytterligare försvaga FN.

I stället måste vi med all kraft försöka verka för att bygga upp FN:s möjligheter att agera till värn för de mänskliga rättigheterna runtom i världen. Det kommer inte att bli lätt, för det är många som är intresserade av att FN skall vara svagt, t. ex. alla de som tjänar på att vi har en internationell anarki och som skulle uppleva en internationell rättsordning som besvärande.

Det är mot bakgrund av detta betraktelsesätt som centern har lagt fram förslag om en FN-konferens om mänskliga rättigheter, gärna i Stockholm. Vi tror inte att den kan lösa problemet med förtryck och våld, men den kan rikta intresset på de mänskliga rättigheterna, tvinga staterna att redovisa vad de gör och kanske också bana väg för den FN-kommissarie för mänskliga rättigheter som Sverige så länge har arbetat för.

Fru talman! Vi återkommer till dessa konkreta krav i den fortsatta riksdagsbehandlingen, men jag har velat fästa uppmärksamheten på dem också här i den utrikespolitiska debatten.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Stöd till anordningar för att minska svavelutsläpp vid förbränning av kol

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:22 om stöd till anordningar för att minska utsläppen av svavel vid förbränning av kol (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 81 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Den moderata ståndpunkten i reservationerna 1 och 2 i näringsutskottets betänkande 1982/83:22 bygger på två utgångspunkter.

Utskottet föreslår en ny skattehöjning i form av 10 kr. på beredskapsavgiften. Det kan vi moderater inte acceptera, när man i stället borde sänka skatten för enskilda och företag.

Utskottet föreslår vidare en ny subvention. Det kan vi moderater inte acceptera, när man i stället borde sträva efter att ta bort subventioner från en redan alltför hårt reglerad samhällsekonomi.

Med hänvisning till dessa båda argument ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i näringsutskottets betänkande:

Onsdagen den
16 mars 1983

Stöd till anordningar för att minska svavelutsläpp vid förbränning av kol

Anf. 82 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Centern har ställt sig bakom utskottsmajoritetens förslag i vad gäller möjligheterna till stöd för anordningar som minskar svavelutsläppen vid koleldning.

Vi i centern vill särskilt understryka vad utskottsmajoriteten sagt om de problem som tungmetaller, kväveoxider och stoft utgör vid koleldning. Medvetenheten om dessa problem bör ge anledning till stor försiktighet vid övergång till koleldning.

Det finns många fler skäl att ytterligare begränsa satsningen på koleldning.

Minskningen av oljeförbrukningen har gått väsentligt snabbare än vad som förutsågs i 1981 års energibeslut. Leveransen av eldningsolja minskade från 20 miljoner m³ 1979 till 12 miljoner m³ 1982. Detta är en betydligt lägre oljeanvändning än vad som förutsågs för 1985.

Värmepumpstekniken har fått sitt både tekniska och ekonomiska genombrutt. Tillvaratagandet av spillvärme och annan billig energi kommer med hjälp av värmepumpar att bli många gånger större än vad som förutsågs i energibeslutet. Även på denna punkt har alltså centern fått mer än rätt.

Utvecklingen av alternativ energi liksom en övergång till koleldning kräver stora investeringar. I en drastiskt minskad bränslemarknad ligger det en stor fara i att binda upp för stor del av basproduktionen till en miljökrävande importvara, som ju kolet är. Det är enkel matematik att konstatera att utrymmet för kol åtminstone har halverats på grund av de förhållanden som jag här tidigare beskrivit. Detta måste beaktas. Därmed minskar självfallet antalet eldningsanläggningar för kol och därmed också kostnaderna för rökgasrening. Detta är ett av argumenten bakom centerns reservation, som går ut på att man inte bör höja oljepriset för att skapa en kolmiljöfond. Centern anser principiellt att kolet bör ta marknadsandelar av egen kraft. Kolet är en importvara. Kolet är miljökrävande. Det är skäl nog för att undvika subventioner. Stödet till anordningar för att klara kolmiljökraven bör belasta kolet. Senast i samband med den kommande energiskattepropositionen bör kolet beskattas och avgiftsbeläggas i samma omfattning som oljan. Då skapas ett mycket gott utrymme för det stöd som då kan vara aktuellt. Intill dess att så kan ske menar vi i centern att stödet bör utgå ur oljeersättningsfonden. Skulle det under den korta tiden fram till dess bli ebb i oljeersättningsfondens kassa, har vi i vår reservation förutsatt att regeringen snarast återkommer till riksdagen angående nödvändiga förstärkningar.

Även de nödvändiga och viktiga kalkningsåtgärder som utskottet är enigt om har regeringen föreslagit skall finansieras genom ökad avgift på olja. Vi menar att pengarna kan tas ut ur oljeersättningsfonden. Centern stöder självfallet helhjärtat föreslagna kalkningsåtgärder men anser, som sagt, att åtgärderna så småningom bör finansieras genom en ökad skatt och avgift på kol. I avvaktan på energiskattepropositionen föreslår vi även här att finansieringen sker via oljeersättningsfonden.

Fru talman! Med hänvisning till vad jag sagt yrkar jag bifall till reservationen 3 i utskottets betänkande nr 22.

Anf. 83 KARL-GUSTAF MATHSSON (s):

Fru talman! Med hänsyn till den sena timmen vill jag endast med hänvisning till näringsutskottets motivering och hemställan i dess betänkande nr 22 yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (riktlinjer för stöd)

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 75 för reservation 1 av Staffan Burenstam Linder m. fl.

Mom. 2 (finansiering av stöd)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 65 för reservation 3 av Olof Johansson m. fl. 68 ledamöter avstod från att rösta.

14 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1982/83:25 Beskattningen av retroaktiva pensioner m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

16 § Anf. 84 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas konstitutionsutskottets betänkande 21 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

17 § Kammaren åtskildes kl. 23.31.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 99

Onsdagen den
16 mars 1983

Stöd till anordningar för att minska svavelutsläpp vid förbränning av kol